

Univerzita Karlova v Praze

Filosofická fakulta

Diplomová práce

2010

Adéla Škorpilová

Univerzita Karlova v Praze

Filosofická fakulta

Katedra politologie

Studijní program Politologie

Studijní obor Politické teorie a současné dějiny

Diplomová práce

**PROBLÉMY DEMOKRATIZAČNÍCH PROCESŮ
V ARABSKÉM SVĚTĚ:
PŘÍPAD EGYPTA**

**THE PROBLEMS OF PROCESS OF DEMOCRATIZATION IN
THE ARAB WORLD: A CASE STUDY OF EGYPT**

Adéla Škorpilová

Vedoucí práce: PhDr. Radek Buben

Katedra politologie

Filosofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Praha 2010

PROHLÁŠENÍ

Čestně prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Praze dne 2010

.....

Adéla Škorpilová

ABSTRAKT

Předkládaná práce se zabývá problémy demokratizačních procesů v arabském světě, konkrétně v Egyptě. První část se věnuje pojetí státu a demokracie na Blízkém východě obecně. Druhá část je věnována teorii Dankwarta Rustowa o tranzici k demokracii. Hlavním požadavkem této teorie pro úspěšnou demokratizaci je podmínka národní jednoty a nikoliv určité úrovně ekonomického či sociálního rozvoje. Další kapitola popisuje situaci v Egyptě, a sice během jednotlivých prezidentských dekád s důrazem na současnou éru prezidenta Husního Mubáraka. Čtvrtá část práce se pokouší zhodnotit vývoj stranického systému v zemi a analyzovat současnou politickou situaci s ohledem na blížící se parlamentní a prezidentské volby, které rozhodnou o dalším směřování egyptské politiky. Důležitost nadcházejících prezidentských voleb si uvědomuje nejen vládnoucí režim, ale i občanská společnost, která je v posledních letech stále aktivnější. Pod rouškou boje proti terorismu a za stálého prodlužování výjimečného stavu dochází v zemi ke každodennímu porušování lidských práv. Poslední podkapitola se věnuje islamismu v Egyptě a potažmo skupině Muslimského bratrstva, která představuje největší a neúspěšnější opoziční skupinu. Závěr práce se pokouší zhodnotit současný autoritářský režim Husního Mubáraka a možnosti dalšího vývoje v souvislosti s nadcházejícími prezidentskými volbami.

ABSTRACT

The aim of presented final thesis is to analyse problems of democratic process in Arab world, particularly in current Egypt. The introduction of this work is pointed to the historical context and begins with the state conception and democracy in the Arab region in general. The next chapters deal with the democratic waves and theory of transitions to democracy, especially the one of Dankwart Rustow and his need of national unity as a basic condition for successful democratization. Third chapter is devoted to Egypt during each presidential era with an emphasis on Hosni Mubarak. Next part describes the political situation in current Egypt and its party system, where we can find several specific features. Follows short part about human rights issue in Egyptian society and activity of civic society with increasing number of NGOs working in this area. Under the emergency state and with the antiterrorism policy abusing of human rights is the part of daily routine. Last part focuses on Islamism in Egypt and in some respect on activity of Muslim Brotherhood, which is the largest and most successful opposition group in current Egyptian politics. To conclude the thesis, the aim of last chapter was to analyse current political situation in context of upcoming presidential elections and to outline possibilities of further development.

OBSAH

1	Úvod	8
2	Islám, stát a demokracie na Blízkém východě	10
2.1	Blízký východ a vlna demokratizace	12
2.2	Tranzice k demokracii podle Dankwarta Rustowa.....	17
2.3	Kulturní faktory islámské společnosti	25
2.4	Občanská společnost na Blízkém východě	29
3	Egypt během jednotlivých prezidentských dekád	31
3.1	Gamál Abdal Násir a převrat Svobodných důstojníků	32
3.2	Anvar Sadat	34
3.3	Husní Mubáarak	35
4	Politický systém Egyptské arabské republiky.....	39
4.1	Vývoj stranického systému v Egyptě.....	40
4.2	Současná politická situace v Egyptě.....	46
4.3	Problematika lidských práv	53
4.4	Demokratizační hnutí.....	57
4.5	Islamismus v Egyptě.....	59
5	Závěr	62
	Použitá literatura a zdroje	67

SEZNAM POUŽÍVANÝCH ZKRATEK

ASU	Arabská socialistická unie
CIHRS	Káhirský institut pro studium lidských práv (Cairo Institute for Human Rights Studies)
EAR	Egyptská arabská republika
EMHRN	Euro-středomořská síť pro lidská práva (Euro-Mediterranean Human Rights Network)
LAS	Liga arabských států (League of Arab States)
LS	Lidové shromáždění (People's Assembly)
NCHR	Národní rada pro lidská práva (National Council for Human Rights)
NDP	Národní demokratická strana (National Democratic Party)
OIC	Organizace islámské konference (Organization of Islamic Conference)
PCC	Výbor pro politické strany (Political Party Committee)
PCSI	Lidový výbor na podporu intifády (Popular Committee to Support the Intifada)
RVR	Revoluční velitelská rada (vytvořená po převratu organizace Svobodných důstojníků v roce 1952)
UNHRC	Rada pro lidská práva OSN (United Nations Human Rights Council)
UPR	Univerzální periodický přezkum (Universal Periodic Review)

1 ÚVOD

Tato práce si klade za cíl zhodnotit vztah arabských zemí Blízkého východu obecně k pojetí liberální demokratické formy vlády západních států. Je nezpochybnitelným faktem, že arabský svět prochází dobou transformace a různými vývojovými trendy. Zájem Západu o tuto oblast sílil v době studené války a dramaticky vzrostl v souvislosti s ropnými cenovými šoky v sedmdesátých letech. Dnes vzájemný vztah poznamenává napětí v souvislosti s islámským radikalismem, který je po rozpadu bipolárního uspořádání světa chápán jako závažná hrozba pro mezinárodní společenství.

Pro zjednodušení a účely práce je používán výraz Blízký východ, čímž jsou myšleny souhrnně státy Blízkého východu a severní Afriky. Ve své první části se práce věnuje pojetí demokracie a vztahu islámu k demokracii obecně. Pro pochopení dané problematiky je důležité nastínit alespoň ve stručnosti pojetí státu v islámské kultuře a některé kulturní faktory, které přispěly k utváření islámské společnosti a jsou pro ni do jisté míry určující dodnes. Země Blízkého východu zasáhly postupně vlny novodobé demokratizace. Jednotlivé státy jimi byly ovlivněny nestejnou měrou. Příčiny pro vznik demokratizace v arabských zemích najdeme uvnitř i vně jednotlivých států. V této části práce dochází k porovnání pohledů autorů Luboše Kropáčka a Samuela Huntingtona na možné příčiny, vznik a působení demokratizačních vln v arabském prostředí. Další podkapitola se věnuje teorii tranzice k demokracii podle Dankwarta Rustowa. Podle jeho pojetí není nutné, aby byl vývoj demokracie geograficky jednotný. Často není rovnoměrný ani její sociální vývoj, stejné je to i s vývojem demokracie v čase. V různých obdobích mohou klíčovou roli hrát zcela rozdílné faktory. Dankwart Rustow přichází s modelem, kde pro úspěšnou demokratizaci klade několik základních podmínek. Hlavní z nich je požadavek národní jednoty a zavedený konflikt ve společnosti, díky kterému dochází k formování základních pravidel. Poslední důležitou podmínkou úspěšného přechodu k demokracii je přijetí demokratického myšlení a hlavně jeho aplikace nejen voličstvem, ale především profesionálními politiky. Rustow zásadně odmítá premisu ekonomického rozvoje jako základního spouštěče demokratizačního procesu, rovněž nesouhlasí s podmínkou základního konsensu o pravidlech fungování. Rustowův model je zajímavý z několika hledisek. Je zcela jistě aplikovatelný na arabské země. Nicméně zůstává otázkou, zda vůbec arabské země jsou schopné splnit základní podmínku národního uvědomění a jednoty. Arabské národy cítí sounáležitost s islámskou náboženskou obcí a silné

loajální pouto k rodině či klanu nikoliv k abstraktnímu státu. Tyto faktory jsou dány historicko-kulturním vývojem a jsou hluboko zakořeněné v myslích a vnímání občanů. Snahou bylo pojmout teorii Dankwarta Rustowa komplexně, vzhledem k její zajímavosti.

Třetí kapitola se zabývá Egyptem během jeho prezidentských dekád. Egypt je zemí s dlouhou tradicí autoritativní formy vlády. Po nekrvavém převratu Svobodných důstojníků v červenci 1952 vznikla Egyptská arabská republika a za vlády prezidenta Gamála Násira můžeme hovořit o čistě jednostranickém systému. Násir byl socialisticky a panarabsky orientován, nicméně jeho nástupce Anvar Sadat se rozhodl změnit kurz egyptské politiky zcela opačným směrem. Sadat zavedl alespoň formálně multipartismus a liberalizoval hospodářství. Naprosto zlomový byl podpis Camp Davidských dohod a navázání diplomatických vztahů s Izraelem. Za Anvara Sadata došlo k upevnění vazby Egypta na Spojené státy. Husní Mubárak nezdědil po svém předchůdci příliš jednoduchou pozici. Čekala ho churavějící ekonomika, sociální nespokojenost a po většinu let setrval Egypt v izolaci od ostatních arabských států, které jej odsuzovaly za mír s Izraelem. Přestože jednotlivé vlády všech tří prezidentů můžeme označit za autoritativní, každé období je charakteristické určitými rysy. Snahou této části práce je popsat jednotlivé dekády s důrazem na současnou éru prezidenta Mubáraka.

Předposlední kapitola si klade za cíl analyzovat současnou politickou situaci v Egyptě. Začíná vývojem stranického systému v zemi, přičemž se zaměřuje na dnešní rozložení státní moci. Tato část práce se zabývá opozičními silami a situací v občanské společnosti s důrazem na lidskoprávní oblast. Zajímavé je sledovat vývoj demokratizačního hnutí a spuštění opoziční kampaně za změnu proti stávajícímu režimu a možnému nástupnictví Mubárakova mladšího syna Gamála v čele republiky. Za zmínku stojí také vývoj islamistických hnutí a činnost Muslimského bratrstva. Závěr práce se zaměřuje na možné alternativy scénáře pro rozhodující prezidentské volby, které Egypt čekají v příštím roce. Důležitost parlamentních voleb v tomto roce, které do jisté míry určí rozložení sil pro prezidentské klání, si uvědomuje jak stávající vládnoucí strana NDP, tak opozice. Nicméně výsledek a další směřování egyptské politiky ukáže až čas.

2 ISLÁM, STÁT A DEMOKRACIE NA BLÍZKÉM VÝCHODĚ

Většina současných států v regionu Blízkého východu vznikla až ve 20. století s rozpadem Osmanské říše či lépe řečeno ještě později s rozpadem britské a francouzské koloniální a mandátní soustavy. Arabský nacionalismus prokázal za první světové války více mobilizační síly než panislamismus, na který sázela osmanská moc. Po druhé světové válce dospěla vlna arabského nacionalismu ke svému vyvrcholení. Silnými impulzy, které zde působily byl celosvětový rozpad koloniální soustavy, vítězství revoluce v Egyptě v roce 1952 i pocity pokoření z porážky Arabů v první válce s nově vzniklým státem Izrael.¹ V islámské klasické teorii se legitimita situuje na úrovni ummy (obec věřících v širším smyslu tj. všech muslimů na světě), nicméně nacionalismus zde převzal společensko-integrativní funkci náboženství.² Některé nacionální ideologie podřizují teritorialismus panarabské jednotě. Nejdále v tomto směru zachází baasismus se svým syrským a iráckým křídlem. Strana Baas má své národní (celoarabské) a svá regionální vedení. Vnitřní rozkol způsobil, že jedno národní vedení sídlí v Damašku a druhé v Bagdádu. Klíčové ideologické heslo zní “Jednota, svoboda, socialismus“. Jednota je zde kladena na první místo a je chápána jako nezbytná podmínka pro dosažení dalších cílů. Na rozdíl od této koncepce baasismu Násirova koncepce panarabismu stavěla na první místo svobodu jako předpoklad socialismu a jednoty.³ Zatímco např. v Turecku byla zásada sekulárního charakteru státu spolu jasným územním i národním vymezením zakotvena přímo v ústavě jako nedotknutelný článek, který je armádou chráněn proti rostoucímu vlivu islamismu, v arabských zemích se populisticky a sekulárně orientované režimy od 60. let snažily prokázat svou legitimitu silnou sociální rétorikou a politikou. Stát prokazoval, že je legitimní nacionální, socialistickou, obecně rozvojovou i vhodně volenou islámskou argumentací.⁴ Přestože se státní systémy na Blízkém východě liší v několika aspektech, můžeme říci, že se shodují a společně sdílí několik rysů. Patří mezi ně silné postavení hlavy státu, slabý parlament, silný, centralizovaný stát a zajištění islámské legitimacy.

---

¹ Kropáček, L. Blízký východ na přelomu tisíciletí, str. 88

² Kropáček, L. Blízký východ na přelomu tisíciletí, str. 89

³ Kropáček, L. Blízký východ na přelomu tisíciletí, str. 89

⁴ Kropáček, L. Blízký východ na přelomu tisíciletí, str. 91

Silné postavení hlavy státu je patrné mimo výjimky (Turecko, Libanon, Izrael) v celém regionu. Má hluboké kořeny, zapuštěné v arabských a islámských představách o vůdci, v dějinách i mentalitě, kterou tyto faktory formovaly. V čele dnešních arabských států stojí jak monarchové, tak prezidenti. V monarchiích můžeme sledovat pozvolný vývojový trend od monarchie absolutistické k monarchii konstituční. Republiky jsou převážně prezidentského typu. Prezident je hlavou nadřazenou exekutivě a pokud existuje horní komora parlamentu, tak do ní přímo jmenuje část senátorů. Obvykle také jmenuje guvernéry či zástupce vyšších územně správních celků. Prezidentovo silné postavení je zakotveno přímo v ústavě principem, že není volen parlamentem, ale přímo lidem (např. Alžírsko, Egypt, Írán, Sýrie, Súdán). Prezidenti zpravidla nejsou nadstraničtí, ale stojí v čele vládnoucí strany. V naprosté většině vyšli silní prezidenti arabských států z armády, důstojnický sbor se pak těší významným výsadám. Slabý parlament doplňuje silné postavení hlavy státu. V konzervativních monarchiích Zálivu nebyl parlament až do nedávné doby vůbec ustavován. Dnes má převážně poradní funkci. Prezident nebo panovník má často právo část poslanců jmenovat a také je častým jevem, že je parlament obcházen pomocí vyhlášení referenda.

Islám nezná rozlišení církve a státu. Znamená to, že stát má nejen mravní oprávnění, ale dokonce povinnost prosazovat svými prostředky morální řád.⁵ V 60. letech většina států regionu uplatňovala svou sílu centrálním řízením ekonomiky. Stát byl hlavním investorem i výrobcem. V dnešní době se jedná spíše o stát zaopatřovací a populistický. Hospodářská a politická liberalizace je dnes často vnímána jako novota převzatá od Západu. Nicméně stát se postupně stahuje z pole některých hospodářských a sociálních funkcí a otevírá tak prostor občanské společnosti, ale vedle toho i islámským hnutím. K předpokladům liberalizace politiky patří také decentralizace. Na nižších územních úrovních se politický život mnohdy liší významně od centra. Nejvyšší krajskou moc většinou představují, i v případě Egypta, jmenování guvernéri, vybírání prezidentem z řad jeho známých důstojníků nebo stranických funkcionářů. V případě panovníka pak z řad významných rodin. Obecně platí, že arabští prezidenti (stejně jako monarchové) dbají o svou prestiž dodržováním islámských předpisů a koránu. Lze také konstatovat, že naprostá většina arabských režimů vynakládá značné úsilí, aby legislativními akty, školskou i kulturní politikou, včetně usměrňování médií a samotného náboženského života zajišťovaly svou legitimitu proti kritikám ze strany radiálních islámských hnutí. Obecně můžeme říci, že v 70. a 80. letech nepřítomnost skutečné opozice

---

⁵ Kropáček, L. Blízký východ na přelomu tisíciletí, str. 104

pomáhala vyvolávat k životu islámská hnutí nabízející změnu. Demokratické opoziční strany byly ve většině případů buď slabé a znevažované, paralyzované občanskou válkou (případ Libanonu) nebo nestabilitou v zemi či vůbec nepřijatelné. Spolu se silným postavením hlavy státu tato skutečnost fungovala tak, že parlament měl v politickém systému jen velmi malou váhu. K obcházení parlamentního sboru sloužila revoluční rétorika či referenda.⁶ Od konce 80. let se spolu s vlnou liberalizace a demokratizace ve východní Evropě prosazují tendence k pluralitní demokracii i v mnoha částech rozvojového světa, včetně arabských zemí Blízkého východu.

2.1 Blízký východ a vlna demokratizace

Podle Huntingtonových úvah můžeme o stabilizované demokracii hovořit pouze v případech, kde se již po dvakrát na základě svobodných voleb vystřídala u moci soupeřící politická seskupení.⁷ Toto kritérium splňují na Blízkém východě pouze Izrael a Turecko. Z pohledu západní politické teorie a historie lze dospět ke konstatování, že na Blízký východ dospěly postupně všechny tři historické vlny demokratizace a sice, po Velké francouzské revoluci, po porážce fašismu a dnes. Nicméně demokratizační vlny působily pozvolna a podle poměrů v různých zemích nerovnoměrně. Projevoval se zde přímý evropský vliv (zakládání evropských škol, studijní mise mladých muslimů do Evropy, překlad francouzské revoluční Deklarace lidských a občanských práv do arabštiny a turečtiny) i poznání arabských vládnoucích elit, že zřetelná vojenská převaha Evropy má své důvody nejen ekonomické a organizační, ale především politické.⁸

Vyvstává otázka, čím vším bylo oslabeno působení druhé demokratizační vlny. Po druhé světové válce získala většina zemí Blízkého východu politickou nezávislost. Vznikly sice národní státy, ale fungující parlamentní demokracii se nedaří dlouhodobě a plnohodnotně prosadit. Valná část monarchií je nahrazována republikánským zřízením, to si ale osvojuje různé podoby autoritativní formy vlády. Západ si často vysvětloval neúspěchy demokracie v regionu tím, že demokracie si stejně jako na Západě vyžaduje dlouhý čas postupného růstu. Často je v této souvislosti poukazováno na islám a jeho retardační tradice.⁹ Na samotném Blízkém východě byla naopak hlavní vina shledávána v dlouhé cizí vojenské přítomnosti a

---

⁶ Kropáček, L. Blízký východ na přelomu tisíciletí, str. 110

⁷ Huntington, S. Sřet civilizací, str. 226

⁸ Kropáček, L. Blízký východ na přelomu tisíciletí, str. 115

⁹ Kropáček, L. Blízký východ na přelomu tisíciletí, str. 117

později v trvajícím ohrožení a vměšování, které nutí státy udržovat ve stavu mobilizační pohotovosti, a tudíž také v určitém typu autoritativního centralismu. Faktem, na kterém se shodují západní i blízkovýchodní politologové, je historicky ustálená oddanost obyvatelstva menším skupinám jako je rodina, klan nebo kmen a samozřejmě náboženská komunita, nikoliv ale abstraktní stát.¹⁰ Samozřejmě rozvoj demokracie na Blízkém východě má další hlubší ekonomické a sociální překážky. V padesátých letech byl průměrný příjem na obyvatele i v tehdy nejvyspělejších zemích regionu jako je Turecko a Libanon asi 4x nižší než v nejchudší demokratické zemi (př. Irsko).¹¹ Majetková nerovnost byla např. v případě Egypta zcela nesrovnatelně větší než kdekoliv v Evropě. Navíc střední třída byla velmi slabá. Politická demokracie se podle zkušenosti západní společnosti rozvíjí až v průmyslové nikoliv agrární společnosti. Přitom na Blízkém východě padesátých let se většina obyvatelstva živila v zemědělství, dokonce i v nejprůmyslovějších zemích, jakými byly Egypt a Turecko.¹² Jelikož v těchto státech chyběla vzdělaná politická třída a většina obyvatel byla negramotných, pokus o zavedení parlamentní demokracie se musel nevyhnutelně setkat s negativním výsledkem. Za zmínku stojí také ideologické vlivy, které tehdy s nemalou revoluční rétorikou zasáhly většinu zemí Blízkého východu. Nacionalistické a socialistické projekty té doby sázely na silný, autoritativní stát, představovaný charismatickým vůdcem nebo státostranou. Tato politika, pokud se spojila s protiamerickými projevy, byla Sovětským svazem významně podporována. Státy sice formálně přijaly vnější formy demokracie jako je ústava, parlament a určitý způsob voleb, nicméně skutečný pluralismus přijat nikdy nebyl a svoboda projevu byla pevně stanovena podle potřeby v užších či širších mantinelech. Režimy v 50. letech často sahaly k populistickým opatřením, nicméně zabezpečovaly určitý hospodářský rozvoj a po jistou dobu se těšily lidové podpoře.

V 70. a 80. letech zasáhla svět vlna demokratizace, dotkla se několika desítek zemí, ale muslimské země ovlivnila jen okrajově.¹³ V jižní Evropě, Latinské Americe a střední Evropě sílila demokratická hnutí, zatímco v muslimských zemích sílila hnutí islamistická. Nicméně podle Luboše Kropáčka i zde můžeme hovořit o sílící tendenci k prosazení a prohloubení politické demokracie.¹⁴ Příčiny nachází vně i uvnitř států. Hluboký psychický dopad měly na arabské státy války s Izraelem (šestidenní válka v červnu 1967 a jomkippurská válka v roce

---

¹⁰ Kropáček, L. Blízký východ na přelomu tisíciletí, str. 117

¹¹ Kropáček, L. Blízký východ na přelomu tisíciletí, str. 118

¹² Kropáček, L. Blízký východ na přelomu tisíciletí, str. 118

¹³ Huntington, S. Sřet civilizací, str. 126

¹⁴ Kropáček, L. Blízký východ na přelomu tisíciletí, str. 119

1973). Druhotným následkem těchto vojenských neúspěchů bylo zpochybnění socialistických a nacionálních projektů a zvýšený zájem o vzory západních liberálních demokracií. Novodobou vlnu demokratizace zaznamenaly blízkovýchodní státy opět postupně. První etapa v 70. a 80. letech vycházela primárně z vnitřních potřeb a řadí se do kontextu liberalizačních přeměn, jejichž zaváděním řada rozvojových zemí předešla perestrojku a konečný rozpad komunistického bloku.¹⁵ Druhá etapa nastoupila za poněkud zvláštních podmínek, které na Blízkém východě způsobila irácká okupace Kuvajtu s následnou válkou mezinárodní koalice proti iráckému režimu Saddáma Husajna. Tyto události tehdy ukázaly na slabost a malou efektivitu nedemokratických režimů a zesílily volání po reformách. Na Západě, ale i v arabských zemích probíhala tehdy intenzivní mediální kampaň doprovázená politickým tlakem na ropné monarchie Zálivu, aby konečně přistoupily k demokratizaci svých patriarchálně či feudálně autoritativních režimů, na jejichž obranu proti agresí se postavila mezinárodní aliance.

V muslimském světě představuje islamismus funkční náhražku demokratické opozice proti autoritativním režimům. Příčiny jsou podobné jako u vzniku demokratické opozice v křesťanských zemích. Jedná se především o společenskou mobilizaci, ztrátu legitimacy totalitních režimů a změnu mezinárodní situace převážně v souvislosti s růstem cen ropy, což v muslimském světě podpořilo ještě více islamistické tendence.¹⁶ V křesťanských společnostech hráli při odporu proti totalitním režimům hlavní roli většinou kněží, pastoři a náboženské skupiny. V muslimských zemích hrají podobnou úlohu islamisté a skupiny soustředěné kolem mešit.¹⁷ V 80. a 90. letech islamistická hnutí ovládala a často i monopolizovala opozici vůči vládě. Jejich síla do jisté míry odrážela slabost ostatních opozičních zdrojů. Levicová a komunistická opozice byla zdiskreditována a rozpad Sovětského svazu ji příliš nepomohl. Liberální demokratické opoziční skupiny, pokud vůbec existovaly, tak se omezovaly pouze na velmi úzký okruh intelektuálů, většinou spjatých se západní kulturou.¹⁸ Sama politika těchto autoritářských režimů často přispěla k tomu, že islamistická hnutí se stala jejich jedinou životaschopnou alternativou. Vlády mnoha zemí během studené války podporovaly (minimálně po určitou dobu) právě islamistická hnutí jako protivníka komunistů nebo nacionalistů. Příkladem těchto vlád může být Alžírsko, Turecko,

---

¹⁵ Kropáček, L. Blízký východ na přelomu tisíciletí, str. 122

¹⁶ Huntington, S. Sřet civilizací, str. 126

¹⁷ Huntington, S. Sřet civilizací, str. 126

¹⁸ Huntington, S. Sřet civilizací, str. 127

Jordánsko či Egypt.¹⁹ Autoritářské režimy potlačují vznik sekulární opozice, která je v otázce represe mnohem zranitelnější než opozice náboženská. Náboženská opozice může fungovat uvnitř sítě mešit, služeb sociálního zabezpečení, nadací a jiných muslimských institucí, které vláda nemůže tak jednoduše zakázat.

Síla islámského obrození a přitažlivost islamistických hnutí přinutila vlády podporovat islámské instituce a zvyky, které spolu s islámskými symboly poté inkorporovaly do svých režimů. V nejširším smyslu to znamenalo potvrzení islámského charakteru státu a společnosti. Islámské obrození můžeme označit za produkt modernizace a zároveň i za pokus se s modernizací vyrovnat. Urbanizace, sociální mobilizace, větší gramotnost a vzdělání, zvýšené kontakty se Západem, to jsou změny, které podkopávají tradiční, většinou vesnická a klanová pouta a přinášejí pocity odcizení a krize identity. Islámské symboly a víra tyto psychologické potřeby uspokojují. Muslimové cítí potřebu navrátit se k islámským myšlenkám, zvykům a institucím, které by měly být motorem a kompasem modernizace.²⁰

Hnací silou se po růstu ceny ropy, který v 80. letech ochaboval, stala populační exploze. V letech 1965 až 1990 vzrostl počet obyvatel Maghrebu o 2,65 % ročně, tzn. z 29,8 milionu na 52,4 milionu.²¹ Za stejné období se počet Egyptanů zvýšil z 29,4 milionu na 54 milionů. Sčítání lidu v zemi probíhá jednou přibližně za deset let. V současnosti se populace Egypta odhaduje mezi 75 a 80 miliony obyvatel. V 80. letech tvořili muslimové cca 18 % světové populace, v roce 2050 vzroste jejich počet na 30 %.²² V Alžírsku, Egyptě, Maroku, Sýrii a Tunisku dochází ke zvyšování počtu lidí mezi dvaceti a třiceti lety hledajících uplatnění na trhu práce. Rychlý nárůst gramotnosti zároveň vytváří v těchto zemích propast mezi gramotnou mladší generací a většinou nigramotnou starší generací. Dochází tudíž k rozdělení moci a vědění a důsledkem je zátěž politického systému. Logickým důsledkem pak je, že větší populace potřebuje více zdrojů. Populační tlak vyvolává v kombinaci s ekonomickou stagnací migraci muslimů do západních nebo jiných nemuslimských zemí, což způsobuje převážně v západních zemích problém přistěhovalectví.

Struktura politické loajality mezi Araby a muslimy je protikladem západnímu pojetí. Vrcholem politické loajality je zde národní stát, přičemž na nižší úrovni se nacházení újeji

---

¹⁹ Huntington, S. Sřet civilizací, str. 127

²⁰ Huntington, S. Sřet civilizací, str. 129

²¹ Huntington, S. Sřet civilizací, str. 130

²² Huntington, S. Sřet civilizací, str. 130

vymezení závazky a tvoří část loajality vůči státu.²³ Skupiny, které přesahují národní státy se pak vyznačují menší mírou loajality a oddanosti. V islámském světě je struktura loajality téměř přesně opačná. Dvě základní, původní a trvalé struktury jsou rodina, klan a kmen, na obecnější rovině pak kultura a náboženství. Tribalismus a náboženství neboli islám hrály a neustále hrají velmi důležitou a určující roli ve společenském, ekonomickém, kulturním a politickém vývoji arabských společností a politických systémů. Jsou dokonce považovány za nejdůležitější formující a určující faktory arabské politické kultury a politického myšlení.²⁴

Jelikož většina arabských států je ve své podstatě nahodilým produktem evropského imperialismu, mají jednotlivé státy problémy s legitimitou.²⁵ Často se ani jejich hranice neshodují s hranicemi etnických skupin (př. Berberů či Kurdů). Nutno poznamenat, že arabský národ je sice rozdělen, ale na druhou stranu nikdy v minulosti všearabský stát neexistoval. Mimoto myšlenka svrchovaného národního státu se neslučuje s vírou ve svrchovanost Alláha a hlavní rolí umma. Smysl pro muslimskou jednotu se odráží v krocích jednotlivých států. V roce 1969 uspořádala Saúdská Arábie spolu s Pákistánem, Marokem, Íránem, Tuniskem a Tureckem v Rabatu první islámský summit. V roce 1972 pak z tohoto summitu vznikla Organizace států islámské konference (OIC), do které prakticky patří všechny země s většinou muslimské populace. Ostatní světová náboženství nemají žádnou podobnou mezistátní organizaci, kde by členství záviselo na náboženství. Faktem na podporu islámské soudržnosti je i skutečnost, že ačkoliv po skončení druhé světové války docházelo k mnoha konfliktům, války mezi muslimskými státy byly vzácné, mezi nejvýznamnější patřily irácké agrese vůči jeho sousedům. Nicméně tento posun od islámského povědomí k islámské soudržnosti obsahuje dva význačné paradoxy. Islám je rozdělen navzájem si konkurujícími mocenskými centry, kdy každé z nich se pokouší získat výhody na ztotožnění se s islámskou komunitou. Tak např. Saúdská Arábie získala čelní postavení vytvořením OIC, která měla částečně vyrovnat vliv Arabské ligy, které vládl egyptský prezident Gamál Násir. Druhou paradoxní situací je předpoklad nelegitimity národního státu s konceptem umma. Nicméně ke sjednocení umma může dojít pouze skrze jednání jednoho nebo více silných ústředních států, které v současnosti islám postrádá. Tato absence islámského ústředního státu přispívá k vnitřním i vnějším konfliktům pro islám svým způsobem charakteristických.

---

²³ Huntington, S. Sřet civilizací, str. 203

²⁴ Huntington, S. Sřet civilizací, str. 203

²⁵ Huntington, S. Sřet civilizací, str. 204

Můžeme říci, že muslimské země jsou v různých mírách autokratické. V roce 1975 tvořily převážně muslimské země 25 % nedemokratických režimů na světě a do roku 2005 toto číslo vzrostlo až na 55 %.²⁶ Mimoto, žádná z dnešních muslimských zemí neodpovídá konsolidované demokracii podle všeobecně akceptovaných standardů. Zatímco země Latinské Ameriky, východní Evropy a jižní či východní Asie zaznamenaly za posledních 20 let signifikantní pokroky směrem k demokracii a svobodě, islámský svět zaznamenal nárůst počtu represivních režimů.²⁷ Pokud použijeme typologii Roberta Dahla²⁸, zjistíme, že velká většina muslimských společností je klasifikována jako nedemokratická. Dahl považuje šest zemí za nové demokracie, zatímco žádná země nesplňuje kritéria pro zavedenou demokracii. Převládající dominance autoritářských a semi-autoritářských režimů v muslimském světě, stejně tak jako projekty na obnovu v Iráku či Afghánistánu, nabízejí již dlouho diskutovanou otázku, zda je vůbec islám slučitelný s demokratickým zřízením.

2.2 Tranzice k demokracii podle Dankwarta Rustowa

Za jakých podmínek je vůbec demokracie možná? Současní autoři politické vědy nabízejí tři možná vysvětlení. Jedno z nich, navrhané např. Martinem Lipsetem a dalšími, spojuje stabilní demokracii s určitým ekonomickým a sociálním stupněm rozvoje, jako je např. vyšší příjem na osobu, gramotnost a převážně městské osídlení.²⁹ Druhé vysvětlení trvá na nutnosti určitého myšlení či psychologického postoje mezi občany. A samozřejmě je pro demokracii nutná přítomnost konsensu, ať už se jedná o formu víry v určité základní principy nebo o procedurální konsensus o pravidlech hry. Třetí typ vysvětlení se zaměřuje na určité rysy sociální a politické struktury. V protikladu k převažující teorii konsensu se autoři jako např. Ralf Dahrendorf či Arend Lijphart kloní k názoru, že pro demokracii je nezbytný konflikt a usmíření.³⁰ Jiní myslitelé, mezi které patří např. Robert Dahl argumentují, že stabilita demokratického zřízení vyžaduje oddanost demokratickým hodnotám a pravidlům, ne ani tak mezi elektorátem, ale hlavně mezi profesionálními politiky. Harry Eckstein přišel s teorií shody. Aby byla demokracie stabilní, je nutné, aby všechny struktury společnosti jako je rodina, církev, průmysl a obchodní sféra, včetně odborových svazů prokázaly tím více

---

²⁶ Fattah, A. *Democratic Values in the Muslim World*, str. 2

²⁷ Fattah, A. *Democratic Values in the Muslim World*, str. 2

²⁸ Fattah, A. *Democratic Values in the Muslim World*, str. 4

²⁹ Rustow, D., *Transitions to Democracy*, str. 337

³⁰ Rustow, D., *Transitions to Democracy*, str. 338

demokratičnosti, čím více se přímo podílejí na procesu vládnutí.³¹ Některé z těchto hypotéz jsou kompatibilní navzájem, ačkoliv mohou být také na sobě zcela nezávislé. Např. teorie o předpokladu prosperity, gramotnosti či konsensu. Teorií zabývajících se vznikem demokracie je mnoho a názory na jednotlivé otázky se různí.

Podle Dankwarta Rustowa není důležitá otázka, jakým způsobem vzniká demokracie, ale raději jak si demokracie (předpokládejme, že již existuje) může co nejlépe udržet svou stabilitu a „ryzost“. Rustow se zabývá metodologickými problémy přesunu funkčního zkoumání k vývojovému a navrhuje jeden možný model tranzice k demokracii. Podle Rustowa jsou nejznámějším pokusem aplikovat jednotný celosvětově rozšířený pohled na demokracii (jedno zdali vznikající či již etablovaný) statistické korelace zkompilevané Lipsetem. Ovšem Lipsetův případ podle něj dobře ilustruje obtížnost aplikace funkčního pohledu na vývojovou otázku. Jeho data se soustřeďují čistě na funkci a fungování demokracie. Je nutné rozlišovat korelaci a kauzalitu. Lipsetovy statistické závěry mají formu korelace v daném bodě a v určitém čase. V 50. letech měly jeho stabilní demokracie obecně vyšší příjem na obyvatele a vyšší procento gramotnosti než vykazovaly jeho nestabilní demokracie či jeho stabilní a nestabilní autoritářské režimy. Nyní korelace není evidentně to samé jako kauzalita (poskytuje určité vodítko k určitému druhu kauzality, ale neuvádí jejich směr). Lipsetova data nechávají tyto otázky zcela otevřené. Tak např. zda zámožní a vzdělaní občané jsou lepšími demokraty, zda demokracie poskytují lepší školy a lepší klima pro ekonomický růst, zda jsou zde nějaké reciproční vztahy, např. zda nárůst bohatství či gramotnosti v demokracii bude vytvářet odpovídající zvýšení míry demokracie. Je zde řada faktorů, jako např. industriální ekonomika, která možná způsobuje obojí, jak rozvoj demokracie, tak bohatství a gramotnosti. Pouze hlubší bádání může ukázat, zda faktory jako občanská kultura a vůle participovat, základní konsensus či procedurální dohoda jsou příčinou či efektem demokracie nebo obojí anebo ani jedním z uvedeného. Vývojová teorie by měla explicitně rozlišovat korelát od příčiny. Každá vývojová teorie demokracie by měla předpokládat dva různé toky kauzality nebo formy cyklické interakce mezi politikou na jedné straně a ekonomicko-sociálními podmínkami na straně druhé. Důležité je také podle Rustowa propojení ekonomiky, sociologie a psychologie. Politické jevy mohou mít psychologické následky a naopak.³² Při objasňování kořenů demokracie nemusíme předpokládat, že myšlení

---

³¹ Rustow, D., *Transitions to Democracy*, str. 338

³² Rustow, D. *Transitions to Democracy*, str. 344

automaticky ovlivňuje činy. Raději bychom měli rozlišovat, že mezi smýšlením a činny jsou reciproční vlivy.

Mnoho ze současných teorií demokracie implikuje, že k podpoře demokracie je nutné nejprve vychovat demokraty. Jak? Možná kázáním, propagandou, vzděláním nebo možná vzniknou sami jako vedlejší produkt rostoucí prosperity. Místo toho bychom měli brát v úvahu okolnosti, které mohou nutit, lákat či přimět nedemokraty k demokratickému chování a jejich smýšlení se může změnit pomocí procesu racionalizace nebo adaptace. Není nutné předpokládat, že tranzice k demokracii je celosvětově unifikovaný proces, který vždy zahrnuje stejné sociální třídy, stejné typy politických otázek nebo dokonce stejné metody řešení. Naopak s demokracií je možné propojit širokou paletu sociálních konfliktů a politických témat různého obsahu. To vše je samozřejmě v souladu s předpokladem obecného uznání, že demokracie je primárně otázka procedury a ne podstaty.³³ Z výše uvedeného vychází, že mezi různými státy, které zažily přechod k demokracii, mohou být k jejímu dosažení různé cesty. Dokonce ve stejné zemi a během jedné fáze procesu nejsou politické postoje stejně sdílené skrze celou populaci. V již etablovaných a „zralých“ demokraciích byly zaznamenány značné rozdíly v postojích profesionálních politiků a běžných občanů.³⁴ Rovněž nelze brát jako samozřejmost, že všichni politici budou zastávat jednotný postoj. Pokud je demokracie založena na konfliktu, stačí k roztržce pouze dva rozdílné názory. Všechny tyto rozdíly se pravděpodobně smíchají během formativního období, kdy část sporu musí proběhnout mezi demokraty a nedemokraty. V neposlední řadě musí dynamický model tranzice poskytnout možnost, že rozdílné skupiny (např. občané a vládcí, skupiny bojující za změnu a ti, kteří chtějí zachovat minulost) mohou spustit klíčový impuls pro cestu směrem k demokracii.³⁵

Podle D. Rustowa není vždy pravidlem, aby faktory, které udržují demokracii stabilní, byly stejné s okolnostmi, které pomáhají jejímu vzniku. Teorie vysvětlující demokracii musí rozlišovat mezi funkcí a genezí. Korelace není to samé jako kauzalita. Vývojová teorie se musí soustředit na kauzalitu. Ne všechny kauzality začínají z sociálních a ekonomických faktorů směrem k politickým. A také ne všechny kauzality vycházejí ze smýšlení a postojů směrem k činům a akcím. Vývoj demokracie nemusí nutně být geograficky jednotný, k demokracii mohou vést různé cesty. Stejně tak vývoj demokracie v čase nemusí být

---

³³ Rustow, D. *Transitions to Democracy*, str. 345

³⁴ Rustow, D. *Transitions to Democracy*, str. 345

³⁵ Rustow, D. *Transitions to Democracy*, str. 345

uniformní, během postupných fází mohou být klíčové rozdílné faktory. To samé platí i o sociálním vývoji demokracie, který také nemusí být rovnoměrný. Postoje, které podporují demokracii se mohou lišit mezi politiky a běžnými občany v jednom místě a ve stejném časovém období. Empirická data ve prospěch vývojové teorie musí pokrývat pro danou zemi časový úsek těsně před a těsně po objevení (příchodu) demokracie. Pro vysvětlení logiky transformace v rámci politického systému, můžeme vynechat země, kde hlavní impuls pro přechod k demokratickému systému přišel ze zahraničí. Ideální typ tranzice může být odvozen ze dvou nebo tří empirických případů a ověřený pomocí aplikace zbylých tvrzení či podmínek. Dankwartova teorie by měla být založena na případech, kde je proces přechodu v podstatě dokončen, ačkoliv porovnání dat s nepodařenými případy je také důležitá součást další fáze. Nicméně je lepší při výzkumu začít s jevem, který již existuje a je etablován.

Tranzice k demokracii samozřejmě není chápána jako proces, který by se stal během jednoho roku. Od vzniku nových sociálních skupin a formování nových zvyků, je pro tranzici nutná minimální doba přibližně jedné generace. Pokud se jedná o země, kde nebyl předchozí demokratický model, který by mohl být napodobován, proces přechodu k demokracii může být ještě mnohem pomalejší. Např. ve Velké Británii můžeme hovořit o období před rokem 1640 až do roku 1918.³⁶ Proto je pro studium přechodu k demokracii nutné zkoumat dané případy hlouběji do historie. Skoro vždy jsou v procesu demokratizace přítomné cizí vlivy přicházející mimo danou zemi. Teorie o původu demokracie by se měla vyvarovat alespoň ze začátku studia případů zemí, kde hrála hlavní roli vojenská okupace (poválečné Německo a Japonsko), kde demokratické instituce či postoje byly „dovezeny“ spolu s přílivem migrantů (Austrálie a Nový Zéland) nebo kde hrála migrační vlna jinou hlavní úlohu (Kanada, Spojené státy, Izrael).³⁷ Množství proměnných, které ovlivňují původ demokracie a ještě více komplex vztahů mezi nimi může být nejlépe vyřešeno, pokud se podíváme na jejich celkovou konfiguraci na omezeném počtu případů. Vznikne nám tak model, jak ho Weber nazval „ideální typ“, tranzice od oligarchie k demokracii.³⁸ Samozřejmě, že nám tak tento model vyzdvihuje určité rysy empirické reality a vědomě zjednodušuje či opomíjí jiné. Model, který Rustow ve své tezi navrhuje, je založen na studiu Švédska jako západní země, která procházela obdobím tranzice k demokracii v letech 1890 až 1920 a Turecka jako země

---

³⁶ Rustow, D. *Transitions to Democracy*, str. 347

³⁷ Rustow, D. *Transitions to Democracy*, str. 348

³⁸ Rustow, D. *Transitions to Democracy*, str. 349

přejímající západní model, kde můžeme sledovat demokratizaci řekněme od roku 1945 až doposud.

Rustowův model začíná s jednoduchou základní podmínkou a tou je národní jednota.³⁹ Tím nemyslí nic záhadného v podobě každodenních slibů oddanosti národu, ale velmi jednoduše to znamená, že valná většina občanů v rodící se demokracii by neměla pochybovat o tom k jakému politickému společenství náleží. Tím se vyhneme situacím latentního odtržení jako v pozdější Habsburské a Osmanské říši nebo v mnoha dnešních afrických státech a naopak vážným aspiracím pro sjednocení v mnoha arabských státech. Demokracie je systém vlády prozatímních většin. Aby se mohli vládcí a politiky volně měnit, musí být trvale dané hranice a složení občanstva musí být plynulé. Jak jednou řekl Ivor Jennings, lid nemůže rozhodovat, dokud někdo nerozhodne kdo je tento lid.⁴⁰ Národní uvědomění musí předcházet všem ostatním fázím demokratizace, ale jeho trvání či načasování je vedlejší. Je jedno, zda ho bylo dosaženo v prehistorických časech, jako v případě Japonska nebo Švédka, nebo se jedná o několik století, jako v případě Francie či o dekády jako v případě Turecka.⁴¹ Také je celkem jedno, jakým způsobem se uvědomění národní jednoty etablovalo. Rustow však varuje předtím, aby se národní uvědomění spojovalo s konsensem, jelikož slovo konsensus v sobě nese konotaci vědomě sdíleného názoru a uvážené dohody.⁴² Zadržet národní jednota je produktem odpovědnosti a komplementárnosti, spíše než sdíleného postoje či názoru. V podstatě by v nejlepším případě měla být národní jednota přijímána bez velkého přemýšlení, automaticky jako samozřejmost. Jakýkoliv hlasový konsensu o národní jednotě by nás měl varovat. Většina nacionalistické rétoriky se vždy linula z úst lidí, kteří se cítili ve smyslu své národní identity ohroženi např. Němci či Italové v minulém století a Arabové či Afričané v současnosti, nikdy se nejednalo o případ Angličanů, Švédů nebo Japonců. Požadavek národní jednoty jako jediné základní podmínky nám implikuje, že žádný minimální ekonomický rozvoj či sociální diferenciacie není nutným předpokladem pro rozvoj demokracie. Tyto sociálně ekonomické faktory vstupují do modelu pouze nepřímo jako jeden z několika alternativních základů pro národní jednotu nebo pro zavedené konflikty. Rustow uvádí několik příkladů, kdy nedemokratické režimy vykazovaly znatelně velkou míru ekonomického růstu jako např. Kuvajt, nacistické Německo, atd.⁴³

---

³⁹ Rustow, D. *Transitions to Democracy*, str. 350

⁴⁰ Rustow, D. *Transitions to Democracy*, str. 351

⁴¹ Rustow, D. *Transitions to Democracy*, str. 351

⁴² Rustow, D. *Transitions to Democracy*, str. 352

⁴³ Rustow, D. *Transitions to Democracy*, str. 352

Dalším ústředním bodem jeho teorie přechodu k demokracii je přípravná fáze. Předpokládá, že dynamický proces demokratizace sám o sobě je dlouhotrvajícím a nekonečným politickým bojem. Protagonisté musí representovat dobře zavedené síly (sociální třídy) a sporná otázka musí pro ně být smysluplná. Tento boj je výsledkem vzniku nové elity, která vyburcovala deprimovanou skupinu bez vůdce do koordinované akce. Sociální složení soupeřících sil (lídrů i jejich následovníků) a stejně tak specifika sporné otázky se mohou široce lišit stát od státu a také v jedné zemi v jednotlivých časových obdobích. Ve Švédsku na přelomu 19. a 20. století tento boj reprezentovali nejprve farmáři a poté nižší střední městská třída a pracující třída proti konzervativní alianci byrokratů, vlastníků půdy a průmyslníků. Spornou otázkou byly daně, volební právo a vojenská služba. V Turecku tento boj probíhal mezi 50. a 70. lety na úrovni město versus venkov a centrální otázkou byla industrializace versus zemědělský rozvoj. V obou případech ekonomické faktory hrají hlavní roli, ale směr kauzality se lišil.

Jak Rustow podotýká, země nedosáhne demokracie, pokud bude slepě kopírovat ústavní zákony nebo parlamentní praktiky jiných demokracií, ale musí se postavit čelem svým konfliktům a navrhnout, ale především přijmout efektivní procedury pro jejich urovnání.⁴⁴ Během přípravné fáze se může mnoho věcí pokazit. Konflikt může pokračovat stále dál a dál, dokud se protagonisté neunaví a sporná otázka vybledne bez vzniku nějakého demokratického řešení. Další fází Rustowova modelu je fáze rozhodovací. Přípravnou fází uzavírá rozhodnutí politických vůdců akceptovat existenci rozmanitosti v rámci jednoty a za tímto účelem institucionalizovat nějaké klíčové aspekty demokratické procedury. Jako příklad takového rozhodnutí uvádí Rustow Švédsko v roce 1907, kdy bylo přijato universální volební právo spolu s proporčním zastoupením.⁴⁵ Rozhodnutí znamená volbu a volba pro demokracii nevzejde, dokud základní a přípravné podmínky nejsou splněny. Demokracie je otázkou „ryzí“ volby, ale nevychází automaticky z těchto dvou podmínek. Historie Libanonu nám ilustruje možnosti benevolentní autokracie nebo cizí vlády jako alternativního řešení pro zavedené konflikty v rámci politického společenství.⁴⁶ Rozhodnutí ve prospěch demokracie může být navrženo, ale zrovna tak odmítnuto, což by vedlo k pokračování přípravné fáze nebo k nepodařenému výsledku. Demokracie vzniká z velkého množství různorodě namíchaných motivů. Rozhodovací fází můžeme považovat za akt uváženého a explicitního konsensu. Nicméně demokratický obsah rozhodnutí může být související s dalšími základními

---

⁴⁴ Rustow, D. *Transitions to Democracy*, str. 354

⁴⁵ Rustow, D. *Transitions to Democracy*, str. 356

⁴⁶ Rustow, D. *Transitions to Democracy*, str. 356

otázkami. Jelikož se jedná o ryzí kompromis, představuje toto rozhodnutí druhé nejlepší možné řešení pro všechny zúčastněné strany. Zaručeně se nejedná o dohodu na základních otázkách. Dokonce ohledně přijaté procedury zde pravděpodobně mohou být pokračující rozdílné preference. To, o co v této fázi opravdu jde není otázka jaké hodnoty vůdci vyznávají, ale k jakým konkrétním krokům jsou ochotni přistoupit. Dohoda vypracovaná vůdci má daleko k tomu být universální. Musí být přenesena k profesionálním politikům a k občanstvu obecně.

Poslední fází Rustowova modelu je fáze zvyková (habituation phase). I nepříjemné rozhodnutí se zdá být lépe stravitelné, pokud jsme nuceni s ním žít. Demokracie je navíc z definice své podstaty kompetitivním procesem. Tato konkurence dává hranici těm, kteří mohou odůvodnit svou oddanost demokracii a ještě větší prostor poskytuje těm, kteří v ní upřímně věří.⁴⁷ Zkráceně můžeme konstatovat, že pravý proces demokracie vytváří dvojitý Darwinův výběr ve prospěch přesvědčených demokratů, jednou je tento proces realizován mezi stranami v obecných volbách a podruhé mezi politiky bojujících o vůdcovství v rámci těchto stran.⁴⁸ Aby nedošlo namísto demokratizace k odtržení určitých skupin obyvatelstva či k jejich požadavkům na separaci, je nutné, aby při řešení problémů společenství byl kladen důraz na základní podmínku demokratizačního procesu, což je právě požadavek národní jednoty. V „návykové fázi“ rozlišuje Rustow tři druhy procesů. Prvním je, že z úspěšného řešení sporných otázek se učí jak politici, tak občanstvo nakládat se svou vírou v nových pravidlech a aplikovat ji na nové otázky. Jejich důvěra poroste rychleji, jestliže v počátcích nového režimu bude panovat rozmanitost politických tendencí, jak participovat na rozhodovacím dění. To může být realizováno buď připojením se k různým koalicím nebo vystřídáním se jako vláda a opozice.⁴⁹ Za druhé, zkušenost s demokratickými technikami a soutěživým náboem utvrdí politické činitele v jejich demokratických praktikách a víře. Za třetí, populace obecně se stane pevně vsazenou do nové struktury pomocí vytvoření efektivních spojení stranických organizací, které propojí politiky v hlavních městech s voličstvem po celé zemi. Tyto stranické organizace mohou být přímým pokračováním těch, které byly aktivní v přípravné neboli konfliktní fázi demokratizace.

---

⁴⁷ Rustow, D. *Transitions to Democracy*, str. 358

⁴⁸ Rustow, D. *Transitions to Democracy*, str. 358

⁴⁹ Rustow, D. *Transitions to Democracy*, str. 360

Závěrem můžeme shrnout, že model prezentovaný Dankwartem Rustowem zahrnuje tři relativně široká tvrzení. Zaprvé pro vývoj demokracie jsou nezbytné určité faktory. Jedním z nich je smysl pro národní jednotu. Další představuje zavedený a seriózní konflikt. V neposlední řadě zde musí být vědomé přijetí demokratických pravidel a politici i elektorát musí být navyklí na tato pravidla a respektovat jejich dodržování. Rustow odmítá vysokou úroveň ekonomického a sociálního rozvoje jako základní podmínku demokracie, stejně tak jako konsensus na základních principech či pravidlech. Ekonomický růst může být jednou z okolností, která vytváří napětí nezbytné pro přípravnou či konfliktní fázi, ale jsou zde i jiné faktory, které slouží stejným způsobem. Rozšíření vzdělanosti a sociální blahobyť jsou spíše výsledkem demokratizace než její podmínkou. Konsensus na základních principech je pro Rustowa nepřijatelnou podmínkou. Lidé, kteří neprošli konfliktem o základních otázkách budou mít velmi malou potřebu navrhnout demokratická pravidla pro řešení konfliktu. Přijetí těchto pravidel je součástí procesu tranzice a nikoliv jeho podmíněním.⁵⁰ Základem demokracie není maximální konsensus. Konsensus tenký přechodný základ mezi předepsanou uniformitou (takovou, která by vedla k určitému druhu tyranie) a nesmiřitelným nepřátelstvím (takové, které by ve společenství vedlo k občanské válce či odtržení). Nicméně v procesu vývoje demokracie element, který můžeme nazývat konsensem, vstupuje nejméně třikrát do hry. Musí zde být přítomen smysl pro společenství, nejlépe takový, který je tiše brán jako samozřejmost a který je dále než pouhý názor či pouhá dohoda. Musí zde být přítomno vědomé přijetí demokratických pravidel, ve která se nebude ani tak moc věřit, jako se budou aplikovat (nejprve z nutnosti a postupem času se stanou zvykem). Skutečný výkon těchto pravidel rozšíří oblast konsensu postupně krok za krokem spolu s demokracií, která bude postupovat svou agendu. Pokaždé se ale objeví nové otázky a nové konflikty, které budou ohrožovat čerstvě dosažené dohody. Charakteristické procedury demokracie zahrnují rétorické kampaně, volbu kandidátů, parlamentní hlasování, hlasy důvěry a výtek. Zkrátka, velké množství prostředků pro vyjádření konfliktu a také pro jeho řešení. Základem demokracie je zvyk neshody a usmíření nad stále se měnícími otázkami a mezi stále se měnícími politickými uskupeními a uspořádáním. Totalitní vládcí musí prosadit jednomyslnost na základních otázkách a procedurách ještě před tím, než se dostanou ke své funkci. Demokracie je naopak taková forma vlády, která odvozuje svou moc od nesouhlasu jedné poloviny ovládaných.⁵¹

---

⁵⁰ Rustow, D. *Transitions to Democracy*, str. 362

⁵¹ Rustow, D. *Transitions to Democracy*, str. 363

2.3 Kulturní faktory islámské společnosti

V životě arabské společnosti lze pozorovat v různé míře tendenci uchýlovat se k násilí. Loajalita ke kmeni a náboženská příslušnost vedou ve svém důsledku také k tomu, že Arabové a muslimové nemohou a ani se nesnaží plně pochopit či přijmout někoho zvenčí potažmo někoho nevěřícího.⁵² Politiku skupin určuje dialektický princip moc – výzva. Získat moc představuje zároveň výzvu. Dosažení moci se následně stává výzvou pro jiné aktéry. Tato dialektika moc – výzva brání transformaci společnosti tvořené jednotlivými rodinami ve společenství rovných voličů. Skupinové hodnoty se v takovém prostředí obtížně mění v práva a povinnosti jednotlivce, poslušnost v možnost výběru a toleranci a moc v ruku jednoho člověka v systém politických stran. Koloběh mocenských výzev je sice tvrdý, ale přetrvává jako proces přirozeného výběru. Současně však islám poskytuje ideologické zdůvodnění nerovnosti ve společnosti. Sociální nerovnosti jsou islámem přijímány jako součást řádu světa, ale zároveň je uplatňován princip solidarity bohatších s chudými. Výběr náboženské daně zakát, která je následně přerozdělována mezi potřebné je stále mezi muslimy respektován jako jeden z pěti pilířů islámu (šaháda – vyznání víry, salát – modlitba, zakát – daň pro chudé, saum – dodržování Ramadánu a hadždž – pouť do Mekky).

Podle Daniela Pipesa je klíčem pro pochopení politické kultury na Blízkém východě fenomén konspirace.⁵³ Podle jeho úvahy chybí kultuře Blízkého východu v širším měřítku kritická sebereflexe, která je vlastní kultuře západní. Pouze malý počet intelektuálů v arabských zemích má snahu vidět objektivně vlastní společnost a pochopit tak vlastní problémy. Autoři konspiračních teorií často přeceňují síly „protivníka“ a podceňují své vlastní. Výsledkem je pak obava z okolního světa podporující protizápadní, protidemokratické a protimodernizační myšlení. Zároveň tyto teorie vyvolávají v obyvatelích Blízkého východu pocit beznaděje a přispívají tak k jejich pasivitě. Původ neúspěchů (např. špatná ekonomická situace či neuspokojivé životní podmínky) je hledán na straně vnějšího aktéra. Tím jsou nejčastěji Spojené státy, Izrael nebo západní státy. Příkladem rétoriky těchto konspiračních teorií může být iránský prezident Ahmadínežád či Irák za Saddáma Husajna. Obavy a nejistota pak vytvářejí vhodné podmínky pro manipulaci. Přítomnost konspiračních teorií je neoddelitelnou součástí specifického společenského prostředí zemí Blízkého východu.⁵⁴ Překroucení

---

⁵² Blehová, I. Kultura jako faktor politického života v islámských společnostech arabských zemí, str. 48

⁵³ Blehová, I. Kultura jako faktor politického života v islámských společnostech arabských zemí, str. 49

⁵⁴ Blehová, I. Kultura jako faktor politického života v islámských společnostech arabských zemí, str. 50

skutečnosti ve spiknutí proti sobě, své zemi a národu často končí nesprávným pochopením druhé strany. Příkladem může být pokles cen ropy v 80. letech, kdy Blízký východ v něm viděl úklady Západu proti muslimům s cílem zastavit možnost arabského uvědomění či kulturní obrody.⁵⁵ Charakteristickým rysem autorů konspiračních teorií je neschopnost analytického přístupu k problému a neschopnost logického uvažování založeného na faktech. Současné není problém vysvětlit prostřednictvím konspirace zcela protikladné skutečnosti. Používání konspiračních teorií souvisí podle Pipesa s nezdravým prostředím politického extremismu.⁵⁶ Společnost i jednotlivci rozdělují skutečnosti na nanejvýše dobré a nanejvýše zlé. Takový přístup pak neposkytuje žádný prostor pro neutralitu. Navíc se konspiračním daří v prostředí nestálé politiky. Je velmi obtížné v konkrétních případech zorientovat se mezi fakty a výplody bohaté fantazie. Fungování politických systémů, práce vlád a státní administrativy se řídí celou řadou právních, politických, osobních i zvykových omezení. Ta znemožňují plánování a realizaci konspiračních teorií, avšak faktem zůstává, že konspirace hraje u politických představitelů zemí Blízkého východu určitou roli, která stojí za povšimnutí a v některých případech jsou tyto teorie míněny zcela vážně.⁵⁷ Svou roli hraje i rozdělení světa na vyspělé a rozvojové země. Země Blízkého východu mají často „komplex“ z dominantního postavení Západu v rámci světové civilizace a z jeho technické vyspělosti.

Pro pochopení některých jevů souvisejících s politikou v islámských zemích Blízkého východu je třeba se zamyslet, zda existuje souvislost mezi náboženstvím a politikou. Náboženství jako takové má ambice být nadčasové. Světová náboženství jako je např. křesťanství nebo právě islám mají univerzální charakter.⁵⁸ Naproti tomu politika se omezuje na určitou skupinu lidí (národ, kmen), prostor a čas. V politické oblasti jde především o moc. Jedná se tedy o konfliktní situaci, kdy jedna zúčastněná strana má moc a uplatňuje ji vůči druhé straně v souladu se svými zájmy, které jsou v rozporu se zájmy strany v podřízeném postavení. V islámském pojetí je Bůh absolutní a všudypřítomný. Formule „Alláhu akbar“ („Bůh je větší a také největší“) pronášena nejen při modlitbě, vyjadřuje nekonečnou Boží přirozenost, která překračuje všechny možné charakteristiky Boha.⁵⁹ Boží vůle je ztělesněna v islámské právu šaría. Muslim přijímá a řídí se příkazy šaría, a tak se stává členem islámského společenství (obce zvané umma). Šaría integruje celou společnost a dává

---

⁵⁵ Blehová, I. Kultura jako faktor politického života v islámských společnostech arabských zemí, str. 51

⁵⁶ Blehová, I. Kultura jako faktor politického života v islámských společnostech arabských zemí, str. 52

⁵⁷ Blehová, I. Kultura jako faktor politického života v islámských společnostech arabských zemí, str. 52

⁵⁸ Lehmannová, Z. Kulturní pluralita v současném světě, str. 89

⁵⁹ Blehová, I. Kultura jako faktor politického života v islámských společnostech arabských zemí, str. 54

každodennímu životu jedince náboženský význam. Prorokova vláda byla založena na náboženských hodnotách a na morálních principech a nikdy se nestala pouhou záležitostí politického jednání při prosazování moci. Dějiny islámu jsou z velké části dějinami politických konfliktů mezi různými kmeny, které se maskovaly pod rouškou náboženství. Jednotlivé sekty a skupiny se obviňovaly z pochybení a odvolávaly se na ten či onen citát z Koránu či Muhammadův výrok. Po dlouhá staletí se islámská víra prolínala s politickým úsilím o moc. Tato politická praxe se stala nedílnou součástí islámu. Poměrně úzké spojení mezi náboženstvím a politickým uspořádáním zásadním způsobem ovlivnilo fungování politického systému i formování politické teorie, jejímž základem je islámské právo šaría. Podle islámu je jediným zákonodárcem Bůh a člověku nepřisluší vytvářet zákony. Problém nástupnictví v čele islámské obce po Muhammadově smrti, vedl k vzniku dvou islámských ortodoxií, a sice šíitské a sunnitské.⁶⁰

Arabský výraz sunna označuje zvyklost či určitý navyklý způsob jednání.⁶¹ Otázka Muhammadova nástupnictví byla v sunnitském pojetí vyřešena volbou. Zvolený chalífa⁶² dohlížel na provádění a dodržování šaría a byl symbolem vlády Božího zákona nad lidskou společností. Sunnité považovali vládu chalífy za legitimní formu vlády. Po skončení tzv. zlatého věku islámu, kdy vládli první čtyři zvolení chalífové, přešla moc spojená s touto funkcí do rukou umajjovské dynastie. Postupné dělení říše a již zmiňované spojování náboženství s mocenskými konflikty vedlo ke změně politické struktury islámského společenství. Chalífa zůstal hlavou islámské obce a autoritou pro všechny muslimy, nicméně za správu státu byl odpovědný místní panovník. Dodnes se islámské myšlení soustředí na osobu vůdce a na jeho morální kvality. Muslimská obec se ale v průběhu času rozdělila na řadu sekt a politických uskupení. Každá z těchto skupin se odvolávala na určité verše Koránu či na Muhammadovy výroky nebo na tradici vytvořenou prvními Prorokovými stoupenci. Vzájemné obviňování z odpadlictví, ateismu či korupce zakrývající politickou podstatu sporů přiměly muslimy stáhnout se z veřejného života a orientovat se spíše na oblast života soukromého. Tím se utvářel jeden z charakteristických rysů osobnosti muslima, který rozlišuje mezi tím, co říká, a tím, co dělá, co zůstává skryté, a tím, co se ukazuje veřejně. Výrazný zlom v historii islámu představuje zrušení instituce chalífátu, které vyhlásil Mustafa Kemal Atatürk v roce 1924. Absencí nejvyšší autority, se uvolnil prostor pro neomezenou

---

⁶⁰ Jedinou zemí, kde jsou šíité v současnosti u moci je Irán.

⁶¹ Blehová, I. Kultura jako faktor politického života v islámských společnostech arabských zemí, str. 55

⁶² Chalífát rasúl Alláh – nástupce Posla Božího

propagandu a manipulaci mas různými aktivistickými skupinami a představiteli radikálních proudů na politickém poli. Začaly se objevovat hesla tvrdící, že islám vyřeší všechny národní i mezinárodní problémy a volání po islámské vládě, která by zajistila fungování islámského režimu. Tyto fráze nacházely odezvu především v druhé polovině 20. století. Oblast Blízkého východu se potýká s mnoha zásadními problémy hospodářského rozvoje. Naději na rychlé řešení otázek ekonomického růstu přineslo získání nezávislosti jednotlivých zemí v období po druhé světové válce.⁶³ Nicméně se začalo ukazovat, že koloniální nadvláda nebyla příčinou zaostalosti arabských zemí. Vládnoucí špičky většiny arabských zemí jsou ve vlastní zemi vnímány jako zkorumpované a jen s malou popularitou a legitimitou. Především díky příjmům z ropy, rychlému růstu životní úrovně, konzumnímu způsobu života a orientaci na rychlé zbohatnutí se začal projevovat sklon k cynismu, který nahradil progresivní (národně či levicově orientované) a konzervativní (tradiční islámské) ideologie jednotlivců i skupin aktivistů a intelektuálů. Podle některých autorů právě toto může být jednou z příčin nárůstu militantního islámského fundamentalismu.⁶⁴

Moderní politická věda rozumí vládou uplatňování politické moci nad členy určité skupiny v souvislosti se státem. V dnešním světě převládají v lidech pocity nejistoty. Náboženská víra pak může pro muslima představovat zdroj bezpečí a integrity, které postrádá v chaosu okolního světa. Islám nezná žádnou konkrétní doporučenou formu vlády. Označení islámská by mělo být synonymem pro vládu pracující v zájmu všech, v souladu s duchem islámu a nikoli pro konkrétní formu vlády, která je zpravidla autoritativní vládou jedince či malé skupiny. V souvislosti s integrací arabských zemí do světového ekonomického řádu a s tím spojenou modernizací společnosti, dochází k řadě změn ve struktuře i fungování společnosti a některé zvyklosti a tradice procházejí vývojovými změnami. Je velmi obtížné identifikovat, v jaké míře se tradiční specifické orientace projevují v současné společnosti, procházející řadou významných změn jako je přesun venkovského obyvatelstva do měst, růst vzdělanosti apod. Rodina však zůstává i nadále jednou z nejdůležitějších hodnot v životě jedince. Zároveň se projevuje v celé společnosti výrazná orientace na skupinu a sledování skupinových hodnot. Modernizace v ekonomické i politické oblasti v zemích Blízkého východu je jistě pozitivním trendem, ale má i své stinné stránky. Změny v rámci modernizace přinášejí určitou míru sekularizace života společnosti. V islámském prostředí však i nadále hraje náboženství důležitou roli v každodenním životě jedince i společnosti jako celku. Islám může být vlivným

---

⁶³ Blehová, I. Kultura jako faktor politického života v islámských společnostech arabských zemí, str. 56

⁶⁴ Blehová, I. Kultura jako faktor politického života v islámských společnostech arabských zemí, str. 57

politickým nástrojem a zavádění potřebných reforem může usnadnit užití islámských konceptů. Nicméně taková politizace náboženství je dvojsečná. Zdůrazňování role islámu a posilování náboženství ve společnosti může ve svém důsledku vést k nárůstu napětí mezi těmi složkami společnosti, které usilují o co nejdůslednější reformy a o prohloubení modernizace, a těmi, kdo prosazují větší roli náboženství ve společnosti. V případě islámských společností je nutné mít na paměti, že islám představuje pro muslimy významný zdroj identity a jistoty.

Obecně lze konstatovat, že demokracie není slučitelná s islámským fundamentalismem a jeho politickými projevy. Volbu cest a forem demokracie mají v regionu nyní ve svých rukou občané blízkovýchodních států. Západní státy by si ovšem měly uvědomit také svůj podíl na možném zpomalování procesu demokratizace na Blízkém východě. Mezi neuvážlivé kroky Západu v této otázce patří tendence k podpoře diktátorů potlačujících každou demokratickou opozici. Či naopak neúměrný tlak na slabé režimy, které nemohou provádět demokratizaci rychleji, než jim dovolují domácí poměry. Tento tlak může přivést dané režimy až k jejich pádu a zvrátit tak pozitivní proces.⁶⁵ Velmi negativní dopad mají občasné západní úvahy, že lidé na Blízkém východě si vlastně demokracii ani nepřejí nebo ji odmítají, protože je jejich kultuře cizí. Tyto úvahy pouze nahrávají místním autokratům a zastiňují občanské tlaky ve většině zemí oblasti.

2.4 Občanská společnost na Blízkém východě

Občanská společnost je dnes na Blízkém východě v kontextu demokratizace předmětem mnoha diskusí. K demokratickému procesu patří samozřejmě nárůst počtu politických stran a vnitřní konsolidace některých z nich. Občanské organizace dnes plní množství sociálních rolí, na které stát nemá dostatek sil. Poskytují ovšem rovněž prostor politické opozici, vládou nepovolané a zejména islamistům umožňují rozvíjet svou činnost ve „jménu lidu“. Sociální základ pro rozvoj moderních občanských sdružení ustavily rostoucí střední vrstvy. Populistické režimy, které jak ve své revoluční, tak v tradicionalistické formě ovládaly většinu arabských zemí v 60. letech, většinou ve jménu silného zaopatřovacího státu potlačovaly snahy o pluralitu politických stran a občanských iniciativ. Po porážce v šestidenní válce a dalších nezdarech se stát postupně stahuje z pole ekonomických a sociálních funkcí. Vzniká tak uvolňovaný prostor, který vyplňují občanské iniciativy. Zatímco v polovině 60. let

---

⁶⁵ Kropáček, L. Blízký východ na přelomu tisíciletí, str. 130

se počet nevládních organizací v arabských zemích odhadoval na méně než 20 tisíc, v 90. letech můžeme o tomto počtu hovořit je v samotném Egyptě a v celoarabském měřítku se odhady pohybují okolo 70 tisíc organizací.⁶⁶ I když je činnost organizací značně omezená v určitém rozsahu, jedná se o pozitivní trend, který pokračuje a je vysvětlován působením několika faktorů. Jedním z těchto faktorů, které byly nejvíce zřetelné v druhé polovině 90. let, je neochota či lépe řečeno neschopnost státu starat se nadále o sociálně ekonomické služby (bydlení, vzdělání, zdravotní péče, atd.). Dalším faktorem je rozšíření vzdělání díky bezplatnému školství, které bylo zavedeno státy v rámci jejich populistické politiky. Vzdělanost povzbudila početná očekávání a posílila schopnost obyvatelstva se organizovat. Dalším nezanedbatelným faktorem je rostoucí příjem jednotlivců díky ropné produkci, což s sebou nese i zvýšenou mobilitu a liberalizaci. Následkem předchozích faktorů se otevírá prostor pro větší svobodu ve smyslu možností cestování do zahraničí a zakládání bankovních účtů. Často byla významná občanská sdružení nejprve založena v zahraničí a teprve poté přenesena do mateřské země.⁶⁷ Mezi velmi aktivní organizace patří ve většině arabských zemí odbory a profesní syndikáty. Pro další perspektivy demokracie na Blízkém východě mají zcela nepochybně obrovský význam občanská sdružení ustavovaná na obranu a prosazování lidských práv. Jejich největší početní růst spadá převážně do 90. let, nicméně i nyní se jejich počet neustále rozrůstá. Činnost těchto organizací překračuje často národní hranice a některé z nich operují po celém regionu. V oblasti lidských práv je to např. Arabská organizace pro lidská práva⁶⁸ se sídlem v Káhiře nebo Arabská síť pro informace o lidských právech⁶⁹ a další.

---

⁶⁶ Kropáček, L. Blízký východ na přelomu tisíciletí, str. 133

⁶⁷ Kropáček, L. Blízký východ na přelomu tisíciletí, str. 135

⁶⁸ <http://aohr.org/>, 3. 4. 2010

⁶⁹ http://www.anhri.net/en/?page_id=7, 3. 4. 2010

3 EGYPT BĚHEM JEDNOTLIVÝCH PREZIDENTSKÝCH DEKÁD

Ze států severní Afriky zaujímá Egypt zcela nepochybně nejvýznamnější postavení, jak v oblasti politické, tak ekonomické. S Egyptem souvisí otázka terorismu a útoků, které jsou prováděny ve jménu „osvobození Palestiny“. Většina hledaných teroristů světa studovala v mládí na proslulé káhirské univerzitě Al-Azhar a má úzké vazby na egyptské radikální skupiny. Za vlády Anvara Sadata zesílila skupina Muslimského bratrstva (Džamá'á islamíja) a od roku 1983 měla kontakty na Usámu bin Ládina.⁷⁰ Egyptská vláda tvrdě bojuje s islámskými radikály a fundamentalismem na svém území, kterým je trnem v oku především spolupráce Egypta s USA a Mubárakův autokratický režim. Co se týká palestinsko-izraelského konfliktu, tak mají z arabských států největší vliv a váhu Egypt a Saudská Arábie, kteří představují spojence pro americkou blízkovýchodní politiku. Změna zahraniční politiky egyptského prezidenta Anvara Sadata, která vyústila v roce 1979 k podepsání mírových dohod s Izraelem v Camp Davidu znamenala velký historický průlom ve vzájemných egyptsko-izraelských vztazích i když to Egypt stálo dočasné vyloučení z LAS. Egypt hrál v tomto sporu velmi důležitou úlohu, která je možná trochu opomíjena. Je to dáno tím, že se nyní Egypt potýká s mnoha vnitropolitickými problémy, islámskými fundamentalisty a v poslední řadě neutěšenou hospodářskou situací.

Od vojenského převratu v roce 1952 se formální politická struktura v Egyptě významně proměnila. Populisticko-socialistický systém jedné strany založený za Násira byl v roce 1976 nahrazen systémem, kde opoziční strany mohou oficiálně fungovat. Zavedení ekonomické politiky otevřených dveří v roce 1974 (tzv. infitah) a přijetí ekonomických reforem počátkem 90. let změnilo zásadním způsobem směr politiky, která byla přijata po převratu v roce 1952. Tyto trendy daly vzniknout určitému optimismu v akademických kruzích, že demokratizace v Egyptě funguje. Nicméně je více než jasné, že osobní autoritářský režim v Egyptě po více než padesát let nadále přežívá. Režimy za Násira, Sadata a Mubáraka měly své vlastní rysy a charakteristiky, nicméně osobní autoritářská povaha prezidentského úřadu zůstala nezměněna během období vlády všech tří prezidentů.

---

⁷⁰ Kassem, M. Egyptian Politics, str. 159

3.1 Gamál Abdal Násir a převrat Svobodných důstojníků

Svobodní důstojníci byla velmi disciplinovaná a schopná organizace, která si za svůj cíl stanovila svrhnout současný režim. Dne 23. července 1952 provedli téměř nekrvavý převrat a vytvořili Revoluční velitelskou radu (RVR) v čele s generálem Muhammadem Nagíbem. O tři dny později byl sesazen král Farúk. Po vojenském puči, při kterém byla obsazena klíčová místa ve státě vojskem, král Farúk v červenci 1952 abdikoval a na trůn byl dosazen jeho mladý syn jako král Ahmed Fuád II. V červnu 1953 RVR generála Muhammada Nagíba mladého krále sesadila a prohlásila Egypt republikou.⁷¹ Generál Nagíb se ujal prezidentského úřadu. RVR trpěla názorovými rozpory mezi Nagíbem a Násirem. V listopadu 1954 byl sám Nagíb sesazen podplukovníkem Gamalem Abdalem Násirem a RVR. Na nějakou dobu zůstal Egypt bez prezidenta a prezidentské pravomoci byly vykonávány Násirem. Násir se stal prvním egyptským prezidentem na základě povinných voleb 23. června 1956, ve kterých byl jediným kandidátem.

Důstojníci měli jen mlhavý program národní reformy, ovlivněný požadavky sociální spravedlnosti.⁷² Revoluční velitelská rada vyhlásila v září 1952 pozemkovou reformu, tím omezila agrární majetek, vymezila renty a slíbila přidělit půdu chudým bezzemkům. I když tyto reformy nebyly provedeny důsledně, přesto znamenaly zlom v dosavadním systému a omezily vliv vrstvy výrobců bavlny, která byla propojena s monarchií i s Brity. Rada zvýšila minimální mzdy, povzbudila vznik odborových organizací, ale zároveň střežila každé odborářské hnutí a bránila každé nezávislé akci z řad dělníků. V roce 1953 režim zakázal všechny staré politické strany a zrušil monarchii. Přestože tento vojenský režim omezil parlamentní demokracii a omezil politické projevy, získal velkou lidovou podporu. Když Násir odstranil v roce 1954 z vlády Nagíba, upevnil tak svou osobní moc. V říjnu uzavřel smlouvu s Velkou Británií, která deklarovala odsun britských jednotek z oblasti Suezského průplavu do června roku 1956. Násir měl velké osobní kouzlo a při projevech k egyptskému lidu používal hovorovou egyptskou arabštinu než standardní arabštinu, která byla pro mnoho rolníků nesrozumitelná. Tím dopřával svým způsobem prostým lidem pocit, že se účastní politického života. Jeho osobní kouzlo i popularita se rozšířily i mimo hranice Egypta a Násir se stal symbolem nezávislosti a odboje proti evropskému kolonialismu. V dubnu 1955 se

---

⁷¹ Kassem, M. Egyptian Politics, str. 12

⁷² Kassem, M. Egyptian Politics, str. 12

účastnil konference asijských a afrických států v indonéském Bandungu, kde vystoupil jako vedoucí představitel neangažovanosti a pozitivní neutrality.

V červnu 1956 Násir znárodnil Suezský průplav. Podporoval arabský nacionalismus v Palestině a přijal dodávku zbraní z Československa. Dále pak neskrýval svou podporu alžírskému osvobozeneckému hnutí. To vše vedlo k tomu, že 29. října 1956 napadli Velká Británie, Francie a Izrael území Egypta s cílem svrhnout Násirův režim. Přestože byl Egypt vojensky poražen, byly cizí jednotky nucené se stáhnout a Násirova sláva stoupla. Znárodněny byly všechny podniky v rukou cizinců. V únoru 1958 vytvořil se Sýrií Sjednocenou arabskou republiku (SAR), kam patřil také Jemen a v roce 1961 zavedl centrálně plánovanou ekonomiku. Sýrie opustila SAR v roce 1961 po státním převratu, který částečně provedla opozice jako protest proti znárodnování bank a jiných velkých podniků ve jménu arabského socialismu.

Strana Baas (Socialistická strana arabské obrody) zastupovala arabskou jednotu a socialismus, stejně jako Násir. Rozhovory o jednotě strany s Egyptem ztroskotaly ve chvíli, kdy se Baas dostala k moci v Sýrii a Iráku v roce 1963. Násir odmítl přijmout ideologickou koncepci Baas a tak navzdory podobným názorům zůstali Baas a Násir rivaly v boji o vedoucí pozici v panarabském hnutí 60. let. Když Muammar Kaddáfí provedl v roce 1969 státní převrat a vypověděl krále z Libye, považoval Násira za svůj vzor.

Tváří v tvář porážce v Šestidenní válce v červnu roku 1967 Násir rezignoval na funkci prezidenta. Miliony Egyptů vyšly do ulic a přesvědčily ho, aby v čele národa setrval.⁷³ Gamál Abdal Násir zemřel 28. září 1970 následkem srdečního záchvatu. V době jeho smrti Izrael stále okupoval egyptské území dobyté v roce 1967 a ekonomiku zachvátila prohlubující se krize, která začala v roce 1965. V letech 1962 – 1967 se Egypt bezvýsledně angažoval v občanské válce v severním Jemenu, kde podporoval republiku proti kmenovému uspořádání, které naopak podporovaly Velká Británie, Spojené státy a Saúdská Arábie. To vše společně s drtivým vítězstvím Izraele v Šestidenní válce přispělo k úpadku Násirovy obliby. K jeho dědictví se dnes hlásí malé opoziční skupiny soustředěné v Národní pokrokové sjednocené straně a v Násirově straně.

---

⁷³ Kassem, M. Egyptian Politics, str. 19

3.2 Anvar Sadat

Po Násirově smrti převzal prezidentský úřad jeho dosavadní viceprezident Anvar Sadat. Anvar Sadat působil v armádě a díky ní sehrál jednu z vedoucích úloh v egyptském politickém životě. Byl ústřední postavou v protibritských vojenských spiknutích 40. a 50. let. Patřil k nejužšímu kruhu Svobodných důstojníků. V době důstojnického převratu působil jako spojka mezi Svobodnými důstojníky a fundamentalistickým Muslimským bratrstvem, jehož podporu Svobodní důstojníci potřebovali. Byl sám členem Muslimského bratrstva, ačkoliv to později popíral.⁷⁴ Při pozdějších střetech Muslimských bratří s republikou se musel odpoutat od vlastní minulosti a k tomu zamaskovávat četné delikátní kontakty Gamála Násira v prvních fázích jeho nástupu k moci. Sadat měl několik vzorů, patřil mezi ně např. Kemal Atatürk, který pomocí reforem zmodernizoval Turecko. Po smrti svého předchůdce Násira převzal prezidentský úřad klidným ústavním předáním moci. Sadat byl veřejně málo známý a všeobecně podceňovaný politik. Američtí experti očekávali, že zůstane ve své funkci pouze na přechodnou dobu. Předpokládalo se, že Sadata nahradí známější Alí Sabrí, generální tajemník Arabského socialistického svazu, o kterém se vědělo, že má velmi blízko k Moskvě. V květnu 1971 udělal Sadat čistku a zbavil se Sabřího a jeho spolupracovníků, kteří plánovali Sadata svrhnout. Pokusil se o vlastní osobitý způsob vedení, kdy se rozešel s Násirovou radikální nacionalistickou politikou. Přesto Sadat cítil, že se nemůže ihned po Násirově smrti odhodlat k větším změnám a kolísal proto ideologicky i mocensky. Z té doby pochází i tento káhirský vtíp. Sadat jede v Násirově autě a s Násirovým řidičem, když přijedou na křižovatku. „Kterou cestou by jel prezident Násir“, ptá se Sadat. „Nalevo“ odtuší řidič. „Dobrá, tak vystrčte levou ruku a zahrňte doprava,“ rozhodne Sadat.⁷⁵

Sadat zahájil ekonomickou a politickou liberalizaci nazvanou „infitaḥ“ neboli „otevřené dveře“.⁷⁶ Touto politikou se pokusil spojit více Egypt se Západem a dát režimu demokratickou tvář.⁷⁷ Počátečním úspěchem v Jom Kippurské válce si získal popularitu lidu a díky tomu také snadnější cestu k jednání o míru s Izraelem. Po podepsání campdavidských dohod dostal společně s Menachemem Beginem v roce 1978 Nobelovu cenu míru. Mnoho Egyptanů, zvláště horní vrstvy, uvítalo Sadatovu ekonomickou liberalizaci, uvolnění násirovského autoritářství a dosažení míru s Izraelem. Koncem 70. let se však omezená

⁷⁴ Wanner, J. Krvavý Jom Kippur, str. 79

⁷⁵ Wanner, J. Krvavý Jom Kippur, str. 81

⁷⁶ Marfleet, P., El-Mahdi, R. Egypt – Moment of Change, str. 23

⁷⁷ Kassem, M. Egyptian Politics, str. 21

demokratizace neukázala jako náhrada skutečného ekonomického pokroku a narostla vnitřní nespokojenost. Když v roce 1977 vláda odbourala státní podpory, zasáhly nepokoje několik egyptských velkoměst. Taková politika vzbudila kritickou pozornost k jeho osobě, ale také rodině. Jeho bratr byl terčem kritiky za pochybně vydělané miliony.⁷⁸ Mírová smlouva s Izraelem se stále více stávala přítěží. Kritici Sadatovi vyčítali nejen zradu Palestinců, ale také to, že za uznání Izraele získal na oplátku málo. Při vojenské přehlídce u příležitosti výročí počátku Jom Kippurské války, dne 6. října 1981 stály Sadata Campdavidské dohody život. Zastřelili ho členové armádní buňky islámských fundamentalistů Muslimského bratrstva. Sadatovi podporovatelé na Západě čekali podobný projev smutku jako při Násirově smrti, ten se však nekonal.⁷⁹ Husní Mubárak, Sadatův nástupce se držel hlavních směrů politiky svého předchůdce. Historický mír s Izraelem a vztahy se Západem dodnes trvají.

3.3 Husní Mubárak

Husní Mubárak se narodil v deltě Nilu roku 1928. Po střední škole ho to táhlo k armádě a hlavně k letectvu. Absolvoval vojenskou akademii a poté roční výcvik stíhacího pilota. Už koncem 50. let se těšil přízni tehdejšího prezidenta Násira a účastnil se speciální vojenské stáže v Moskvě. V roce 1962 byl nasazen do válečného konfliktu jako pilot. Mubárakova kariéra armádního letce závratně stoupá, v roce 1969 dokonce absolvuje vojenskou akademii Michaila Vasiljeviče Frunzeho v Moskvě. Husní Mubárak se jako šéf egyptského letectva velmi vyznamenal v říjnové Jom Kippurské válce v roce 1973, kde stanul proti svému vrstevníkovi Arielu Šaronovi, který vedl jednu z izraelských tankových divizí. I když si Izrael okupované území Sinajského poloostrova udržel, útoky egyptských stíhaček se staly národní legendou.⁸⁰ Po tomto úspěchu ho v roce 1975 jmenoval tehdejší prezident Anvar Sadat svým viceprezidentem. Husní Mubárak tak stanul na významném politickém postu a vystoupil z armády. Po říjnové válce začíná Anvar Sadat přehodnocovat svůj postoj k Izraeli a dochází k mírovým rozhovorům. Husní Mubárak je v této době pověřován úkoly, které prezidentovy kroky podporují a účastní se zahraničních misí a mírových jednání. V říjnu 1981 dochází k zlomovému okamžiku v Mubárakově politické kariéře, když je při vojenské přehlídce v Káhiře v den výročí Jom Kippurské války spáchán atentát na Anvara Sadata. Mubárak vyvázl

---

⁷⁸ Kassem, M. Egyptian Politics, str. 38

⁷⁹ Kassem, M. Egyptian Politics, str. 40

⁸⁰ Wanner, J. Krvavý Jom Kippur, str. 90

nezraněn a od této chvíle bylo jasné, že ve svých třiapadesáti letech se stane prezidentem Egypta.

Husní Mubárak se rozhodl skoncovat s chaosem jak politickým tak ekonomickým, který v zemi po Násirovi a Sadatovi vládl. Povolil politické strany, propustil velké množství vězňů a hlásal nutnost hospodářských reforem.⁸¹ Díky tomu si brzo získal pověst silného a pragmatického vůdce země. Ve své politice se snažil hledat určitou rovnováhu. Na jedné straně volil jemnější přístup k radikálním islamistům, na druhé straně, když došlo k problémům, neváhal proti nim tvrdě zakročit. Obnovil vztahy se Sovětským svazem, které po Jom Kippurské válce a míru s Izraelem citelně ochladly.⁸² V roce 1987 byl podruhé zvolen prezidentem. Za války v Zálivu dostal pověsti čestného a solidního partnera. Jednoznačně se postavil na protiráčskou stranu jako americký spojenec. Toto rozhodnutí mu přineslo kritiku arabských sousedů, ale jeho mezinárodní prestiž se zvýšila. Postupem času se stal prostředníkem v palestinsko-izraelském konfliktu a společně se Spojenými státy a Jordánskem byl často přítomen u důležitých jednáních. V roce 1993 byl potřetí zvolen do prezidentského úřadu. U většiny Egyptanů se těší obliby, ale přesto se potýká s problémy. Nedaří se mu realizovat ekonomické reformy a navíc radikální frakce opozičních hnutí typu Muslimských bratří dávají stále vědět o své představě nábožensky řízeného státu a o návratu k čistotě islámu. Mubárakovi došla s islamisty a jejich atentáty trpělivost a v roce 1992 zahájil masové represe. Během dvou let byly zatčeny tisíce extremistů a šedesát z nich bylo popraveno.⁸³ V roce 1999 byl znovu zvolen do své funkce. V únoru 2005 požádal egyptský parlament o změnu ústavy pro otevření prezidentských voleb více kandidátům. Do svého úřadu byl zvolen již popáté.

Za Husního Mubáraka byla opozičním novinám přiznána větší svoboda. Stále ale platí zákaz pořádat veřejná shromáždění, přesto je tisk hlavním fórem kritiky vládní politiky. Odbory, důležitá politická síla před rokem 1952, zůstávají nadále pod přísnou vládní kontrolou.⁸⁴ Téměř polovina obyvatelstva žije nyní ve městech a je soustředěna především do Káhiry a Alexandrie. Většina městské populace je činná ve službách a hlavně v přebujelé státní byrokracii. Vesnická populace zůstává převážně zemědělská, ale navzdory reformním

---

⁸¹ Kassem, M. Egyptian Politics, str. 40

⁸² Kassem, M. Egyptian Politics, str. 41

⁸³ Kassem M. Egyptian Politics, str. 146

⁸⁴ Kassem M. Egyptian Politics, str. 56

snahám, je půda rozdělena stále do několika málo rukou.⁸⁵ Ženy v Egyptě využívají toho, že už na začátku 20. století se v zemi rozrostlo feministické hnutí ve spojitosti s bojem za národní svobodu. Po roce 1952 získaly ženy volební právo i právo být zvoleny, byl jim umožněn snazší přístup ke vzdělání a zaměstnání.⁸⁶

Bez ohledu na trvajícím skryté nebezpečí ze strany fundamentalistických sil lze vnitřní situaci v Egyptě charakterizovat jako stabilizovanou a plně kontrolovanou vládou. Po teroristickém útoku na USA 11. září 2001 se egyptská vláda, přes výhrady k určitým krokům boje proti terorismu vedeného USA, přidala jednoznačně na stranu protiteroristické koalice. Na svém území vláda ještě zesílila opatření namířená vůči islamistickým skupinám. Základním předpokladem klidného vývoje ve společnosti bude úspěšnost uskutečňovaných ekonomických reforem. Přestože vláda projevuje snahu přizpůsobit se světovým ekonomickým trendům, je neustále brzděna trvalým přírůstkem obyvatelstva a jeho sociálními dopady.

Jak bylo naznačeno výše, Egypt dnes stojí před úkolem liberalizovat své hospodářství, má však více obyvatel než je schopen uživit. Spoléhá na vlastní zdroje, především na ropu, příjmy ze Suezského průplavu a z turistiky. Potřebuje ale cizí investice a neobejde se bez peněz, které dostává zejména od Spojených států.⁸⁷ Proto je důležité, aby zůstal regionální velmocí a zárukou stability na Blízkém východě. Husní Mubárak musel na začátku své kariéry v zemi nastolit základní společenskou a ekonomickou rovnováhu a obnovit politickou prestiž Egypta v očích arabského světa, aniž by se přitom vzdal mírové smlouvy s Izraelem. V blízkovýchodním mírovém procesu, který dnes sice vážně, může Egypt ztratit své vůdčí postavení a také část zahraničních investic, pokud Izrael uzavře mír se Sýrií. Vkládá proto naděje do vzniku středomořské zóny volného obchodu a zapojuje se do regionální spolupráce.⁸⁸ Nejtěžší boje svedl Mubárak s islámskými fundamentalisty, kteří jeho režim poškodili hlavně útoky na zahraniční turisty. V Egyptě se dnes neklade otázka, zda je islám v rozporu s pokrokem, ale naopak zda nejlepší cestou k pokroku není právě náboženství.⁸⁹ V době chaosu, který s sebou nese globalizace, islám jasně formuluje názory, pravidla a dává jistotu. Jeho nositelé odmítají normalizaci vztahů s Izraelem a rostoucí amerikanizaci Egypta.

---

⁸⁵ Marfleet, P., El-Mahdi, R. Egypt – Moment of Change, str. 58

⁸⁶ Kassem, M. Egyptian Politics, str. 70

⁸⁷ Mezinárodní politika č.6/2000, Jazairová, P. Problémy současného Egypta, str. 29

⁸⁸ Mezinárodní politika č.6/2000, Jazairová, P. Problémy současného Egypta, str. 29

⁸⁹ Kassem, M. Egyptian Politics, str. 148

Pokud jde o teroristické militantní skupiny, viditelně nenacházejí mezi Egyptyany, vesměs hluboce zbožnými, dostatečnou odezvu. Co se týká Egypta a blízkovýchodního konfliktu, byl egyptský zájem v palestinské otázce vždy velký a je především spojován s národní bezpečností. Po celý palestinsko-izraelský konflikt primárním egyptským cílem je dosáhnout míru bez jakéhokoliv zřeknutí se palestinských práv. Egypt oficiálně podporuje vznik samostatného Palestinského státu s hlavním městem Jeruzalémem. Schvaluje také plán Cestovní mapy vypracovaným tzv. Kvartetem (OSN, EU, USA a Rusko). Egyptská iniciativa v palestinské otázce se spoléhá na několik faktorů, je to především problém bezpečnosti v pásnu Gazy a reforem v Palestinské autonomii, které by měly vést k obnovení ekonomické infrastruktury a pomoci tak Palestinské autonomii nést roli mírového partnera.

4 POLITICKÝ SYSTÉM EGYPTSKÉ ARABSKÉ REPUBLIKY

Dnes je Egypt republikou v jejímž čele stojí prezident, který je jmenován na dobu šesti let s možností svůj úřad prodloužit. Egyptská ústava z roku 1971, s úpravou z roku 1981, prohlašuje Egypt za republiku s demokratickým systémem.⁹⁰ Vymezuje politický systém a definuje veřejné instituce. O výkonnou moc se dělí prezident republiky spolu s předsedou vlády. Výjimečný stav, který byl zaveden v roce 1981, dává rozsáhlé pravomoci zejména do rukou prezidenta. Výjimečný stav je od doby svého zavedení stále obnovován. Koncem března 2007 proběhlo kontroverzní referendum, které potvrdilo prezidentem navržené ústavní dodatky. Opozice hlasování bojkotovala. Nejrozpornějšími se staly dodatky týkající se omezení kontroly soudnictví ve volebním procesu a ustanovení umožňující platnost protiteroristické legislativy. Jeden z dodatků zamezuje ustanovení politické strany na náboženském, etnickém či rodinném základě. Islám je státním náboženstvím a principy islámského práva šaría jsou primárním zdrojem legislativy.⁹¹ Politický systém je definován jako vícestranický.⁹²

Dvoukomorový parlament se skládá z dolní komory Lidové shromáždění. Do Lidového shromáždění je přímo voleno 444 zástupců (ústava stanovuje minimální počet 350 zástupců) a maximálně 10 členů jmenuje prezident.⁹³ Do horní komory Poradního shromáždění (Šúra) je voleno přímo 176 zástupců a 88 jich je jmenováno, ústava stanovuje opět minimální počet členů, což je 132, kdy dvě třetiny jsou voleny lidem a jedna třetina je jmenována prezidentem.⁹⁴ Zákonodárným orgánem je Lidové shromáždění, které schvaluje zásadní politická rozhodnutí, nové zákony, státní rozpočet a rozvojové plány.

Soudní pravomoc je vykonávána prostřednictvím čtyř kategorií soudů. Ústavního soudu (Supreme Constitution Court), který je nejvyšším soudním orgánem, Smírčího soudu (Court of Cessation), sedmi odvolacích soudů (Courts of Appeal) v různých governorátech a předběžných soudů (Summary Tribunals) v provinciích.⁹⁵

---

⁹⁰ Čl. 1 ústavy EAR

⁹¹ Čl. 2 ústavy EAR

⁹² Čl. 5 ústavy EAR

⁹³ Čl. 87 ústavy EAR

⁹⁴ Čl. 196 ústavy EAR

⁹⁵ Kapitola IV ústavy EAR (čl. 165 – 173)

Po posledních volbách, které proběhly v listopadu 2005, vládnoucí strana NDP snížila počet svých mandátů v LS na 311 (72%) z celkového počtu 454 poslanců, ale podržela si dvoutřetinovou většinu.⁹⁶ Muslimské bratrstvo zvýšilo svoji přítomnost v LS na 88 poslanců, tj. 19%.⁹⁷ Sekulární opozice sdružená v Národní frontě získala pouhých 11 mandátů (2,5%) své zastoupení snížila.⁹⁸ Nezávislí získali 24 křesel. Volební účast se odhaduje na zhruba 25% z 32 mil. oprávněných voličů.⁹⁹

Výkonná úřední moc je svěřena hlavě státu, prezidentu republiky, který je navrhován dvoutřetinovou většinou LS a volen všeobecným referendem na období šesti let. Může být zvolen na další po sobě následující období. President určuje hlavní směry státní politiky a dohlíží na její provádění.¹⁰⁰ Je rovněž nejvyšším velitelem ozbrojených sil. Současným egyptským prezidentem je Mohamed Husní Mubárak, který byl nejvyšším egyptským představitelem zvolen již v roce 1981, následně v říjnu 1987, opět v říjnu 1993, v říjnu 1999 a naposledy v září 2005, kdy bylo poprvé možno, díky změně v Ústavě, volit z více kandidátů. Mubárak tehdy získal 88,6 % hlasů.¹⁰¹

4.1 Vývoj stranického systému v Egyptě

Nejsilnější politickou stranou byla ve 20. a 30. letech strana Wafd (arabsky „delegace“). Tato strana stála v čele hnutí proti britské nadvládě i proti monarchii. Byla založena v roce 1919 Saídem Zaglúlem. Název dostala podle egyptské delegace, která měla na Pařížské mírové konferenci žádat samostatnost pro Egypt.¹⁰² Její zástupci byli v letech 1924 – 1945 několikrát v čele egyptských vlád. Strana však postupně získala autoritářské sklony a byla postižena korupcí. Za 2. světové války se Wafd velmi zkompromitoval spoluprací s Velkou Británií. To ho stálo po válce ztrátu autority i šance na udržení moci. Po vojenském převratu v roce 1952 byla strana rozpuštěna. K obnovení činnosti strany došlo v roce 1978, kdy byla založena nová strana Wafd (The New Wafd Party).¹⁰³

⁹⁶ UNDP – POGAR: <http://www.pogar.org/countries/theme.aspx?t=3&cid=5>, 3. 4. 2010

⁹⁷ UNDP – POGAR: <http://www.pogar.org/countries/theme.aspx?t=3&cid=5>, 3. 4. 2010

⁹⁸ UNDP – POGAR: <http://www.pogar.org/countries/theme.aspx?t=3&cid=5>, 3. 4. 2010

⁹⁹ UNDP – POGAR: <http://www.pogar.org/countries/theme.aspx?t=3&cid=5>, 3. 4. 2010

¹⁰⁰ Kapitola I ústavy EAR

¹⁰¹ UNDP – POGAR: <http://www.pogar.org/countries/theme.aspx?t=3&cid=5>, 3. 4. 2010

¹⁰² Marfleet, P., El-Mahdí, R. Egypt – Moment of Change, str. 108

¹⁰³ <http://www.sis.gov.eg/En/Story.aspx?sid=480>, 3. 4. 2010

Ke konci 20. let, v roce 1928 vznikla fundamentalistická organizace Muslimské bratrstvo. Toto hnutí založené učitelem Hasanem al-Bannou hlásalo obnovu islámu a žádalo návrat k jeho původní čistotě.¹⁰⁴ Dále požadovalo zřízení teokratického státu a boj proti všem cizím vlivům. Z Egypta se vliv hnutí rychle rozšířil i do dalších arabských zemí. Ve 40. letech mělo Muslimské bratrstvo jen v Egyptě okolo 1-2 milionů stoupenců.¹⁰⁵ Hnutí bylo v jednotlivých zemích zakázáno (např. Egypt a Sýrie) a přešlo do ilegality. Od konce 50. let získalo toto hnutí vliv v Súdánu, kde Turábího Národní islámská fronta skutečně vznikla z někdejší odnože Muslimského bratrstva)¹⁰⁶. Jeho stoupenci stáli mj. za atentátem na Anvara Sadata v roce 1981 a několika pokusy o vraždu prezidenta Husního Mubáraka.¹⁰⁷

V období od vyhlášení egyptské nezávislosti v roce 1923 a vojenským převratem v roce 1952, se v Egyptě konaly pravidelné všeobecné parlamentní volby. Většina pokusů Wafdistů o vládu netrvala déle než několik měsíců a byla ukončena hlavními politickými rivaly zahrnující krále, britského vysokého komisaře a vůdce několika menších stran, většinou se však jednalo o bývalé členy samotné strany Wafd.¹⁰⁸ Důkazem o intenzivní soutěži na egyptské politické scéně byly časté pokusy o změnu volebního systému tak, aby byly podpořeny šance na vítězství menších stran a jiných uskupení na úkor strany Wafd. Výsledkem však bylo, že téměř každé volby se konaly pod jinými pravidly. Jednalo se např. o změny mezi jednokolovým a dvoukolovým systémem, omezení původního systému mužského volebního práva a pokusy manipulovat hlasování na venkově. Příkladem může být ústava a volební právo z roku 1930, která zavedla na elektorát tak striktní vzdělanostní a majetkové požadavky, že okolo 80ti % dospělé populace bylo zbaveno volebního práva.¹⁰⁹ Historie voleb v Egyptě je dobrým příkladem toho, jak jsou důležitá pravidla a zákonné akty, které vymezují průběh voleb. Zároveň je však i příkladem toho, jak je jednoduché volby zmanipulovat pro získání dočasných výhod. Na tomto příkladě se nám také ukazují specifické problémy výkonu efektivní demokracie v převážně zemědělské a venkovské společnosti, kde většina rolníků se snadno stává předmětem vlivu svého „pána“.¹¹⁰ Tyto faktory mají na druhou stranu nezanedbatelný vliv na strukturu a uspořádání samotných stran. Strany neměly

---

¹⁰⁴ Kassem, M. *Egyptian Politics*, str. 134

¹⁰⁵ Kassem, M. *Egyptian Politics*, str. 134

¹⁰⁶ Kropáček, L. *Blízký východ na přelomu tisíciletí*, str. 159

¹⁰⁷ Kropáček, L. *Blízký východ na přelomu tisíciletí*, str. 159

¹⁰⁸ Owen, R. *State, Power and Politics in the Making of the Modern Middle East*, str. 131

¹⁰⁹ Owen, R. *State, Power and Politics in the Making of the Modern Middle East*, str. 132

¹¹⁰ Owen, R. *State, Power and Politics in the Making of the Modern Middle East*, str. 130

potřebu být něco více než pouze nástrojem pro vítězství ve volbách. Po státním převratu v roce 1953 zakázal nový Násirův režim všechny dosud existující politické strany.

Důležitost politických stran m.j. spočívá v tom, že díky jejich zakládání a působení se mohou účastnit nové skupiny politického života. Politické strany nejen, že organizují a strukturují politickou participaci, ale také ovlivňují do jaké míry se tato participace koná. Tudíž díky jejich asimilační a integrační roli různých sociálních sil do společnosti, jsou politické strany instrumentem, s jehož pomocí lze dosáhnout politického rozvoje a stability.¹¹¹ Navíc oproti jiným organizacím či uskupením, které můžeme nalézt v občanské společnosti, role politických stran se rozprostírá skrze volební soutěž, čímž strany usilují o umístění svých vlastních zástupců do vládních struktur. Ovšem tato role může efektivně fungovat pouze v kontextu soutěžního multistranického systému. Je tudíž logické, že autoritářské režimy nahlíží na kompetitivní multistranický systém s velkou nedůvěrou a obezřetností.¹¹²

V případech rozvojových zemí a nově vzniklých států v průběhu 50. a 60. let bylo přijetí jednostranického systému spíše normou než výjimkou. Ve většině případů se potom jedná o dominanci nejen jedné strany, ale v rámci strany o vládu jednoho muže.¹¹³ Popularita strany je založena na populismu a kultu jednoho muže než na pevné ideologii. Tento typ strany založený na populismu hledá členy a příznivce bez ohledu na jejich třídní příslušnost, jelikož snahou populistické politiky je mobilizovat všechny skupiny pod jednotnou koncepcí národního zájmu. Jak už bylo výše naznačeno, pro budování podpory používají vůdci národa většinou metody založené na systému odměn než na ideologickém přesvědčení. Populismus je ze své podstaty konzervativní, jelikož hledá, jak zabránit alternativním perspektivám ve vývoji daného statu quo. V případě Egypta po roce 1952 ustanovil jednostranický systém se jedná o systém založený v kontextu právě tohoto populismu.¹¹⁴

Gamál Násir zdůrazňoval, že založení jednotného všeobsahujícího osvobozenického fóra (Liberation Rally) v letech 1952 – 1956 nebylo zamýšleno jako vytvoření regulérní politické strany. Pro etablování nového násirova režimu by bylo nemoudré rozpustit politickou sílu jeho vůdců v parlamentních debatách.¹¹⁵ Pod heslem jednoty, pořádku a práce se režim snažil

---

¹¹¹ Rutherford, B. Egypt after Mubarak, str. 15

¹¹² Kassem M. Egyptian Politics, str. 49

¹¹³ Owen, R. State, Power and Politics, str. 148

¹¹⁴ Owen, R. State, Power and Politics, str. 148

¹¹⁵ Owen, R. State, Power and Politics, str. 149

vytvořit lidovou základnu a sjednotit lid okolo nové elity, což by mu pomohlo konfrontovat a neutralizovat vliv dřívějších politických vůdců.¹¹⁶ Po tříletém překlenuvacím období následovalo přijetí nové ústavy, založení Národní unie (1956 – 1962) a vyhlášení republiky Egypt.¹¹⁷ Národní unie v čele s Násirem se stala jedinou stranou. Po šesti letech byla nahrazena Arabskou socialistickou unií (ASU, 1962 – 1976). Tento posun prezident Násir vysvětloval tím, že Národní unie trpěla nedostatkem autority a autonomie. Navíc rychlé přijímání členů způsobilo infiltraci nepřátel revoluce a také zde byl nedostatek adekvátní ideologie.¹¹⁸ Nicméně ASU nedokázala zaplnit nedostatky své předchůdkyně. Stejně jako v případě dvou předchozích organizací byla ASU stále postižena stejnými problémy, a sice nedostatkem ideologie a autonomie. Stručně řečeno Národní unie a ASU byly považovány za masové organizace s monopolem legitimní politické činnosti.¹¹⁹ Ve všech případech výběru názvu organizace šlo o vědomé nepoužití slova strana, jelikož v sobě nese konotaci rozdělení a nedostatek smyslu pro národní soudržnost. Z tohoto důvodu nikdy nebyla žádná strana v Egyptě považována za aktivní instituci s rozhodovacími pravomocemi, ale v základu byla považována za občanskou asociaci k mobilizaci národa. Ve skutečnosti to byl prostředek mobilizace politické participace než instrument pro participaci lidu.¹²⁰ V roce 1971 byla přijata nová ústava, v níž se zdůrazňovalo, že je Egypt demokratický socialistický stát. Nicméně zakládání dalších politických stran nebylo povoleno dříve než od roku 1977. O tři roky později ASU zanikla. Zřejmě aby se Násir vyhnul potenciálním vyzyvatelům vůči konsolidaci jeho osobní moci, váhal s podporou pro institucionalizaci zmiňovaných de facto jednostranických organizací. Možná právě tento Násirův postoj ovlivnil snahu jeho nástupce Anvara Sadata o multipartismus. Zjevným případem této snahy je osobní iniciativa prezidenta Sadata při rozpouštění ASU a začátek tranzice k vícestranickému systému, byť je formálnímu.

Po smrti Násira v roce 1970 se stává jeho nástupcem viceprezident Anvar Sadat. Sadat se odklonil od promoskevské politiky svého předchůdce a podporoval soukromé a zahraniční investice. V roce 1976 Sadat oznámil své rozhodnutí rozpustit ASU do tří ideologických platforem reprezentujících ideologické jádro levicové, pravicové a středové politiky.¹²¹ V roce 1977 prezident udělil těmto orgánům status politických stran a o rok později se rozhodl

---

¹¹⁶ Owen, R. *State, Power and Politics*, str. 150

¹¹⁷ Kassem M. *Egyptian Politics*, str. 51

¹¹⁸ Owen, R. *State, Power and Politics*, str. 13

¹¹⁹ Owen, R. *State, Power and Politics*, str. 15

¹²⁰ Kassem, M. *Egyptian Politics*, str. 51

¹²¹ Kassem, M. *Egyptian Politics*, str. 52

založit vlastní politickou stranu s názvem Národně demokratická strana (NDP).¹²² Nicméně díky vytvoření vlastní prezidentovy strany nastala situace, kdy téměř všichni členové existující vlády odešly z předchozí strany a připojili se k nové straně Sadata.¹²³ Následkem toho byla stará strana rozpuštěna. Přijetí vícestranického systému bylo součástí prezidentovy širší reorientace egyptské politické scény. Ustanovení vícestranického systému předcházelo několik důležitých iniciativ včetně např. vypovězení sovětských poradců v roce 1972 a liberalizace ekonomiky v roce 1974 (tzv. infitah). V roce 1977 následovala zlomová návštěva Izraele a začátek mírových jednáních v Camp Davidu, které vyústilo v podepsání mírové dohody s Izraelem o dva roky později. V tomto kontextu byla tranzice k multipartismu částí širší snahy prezidenta Sadata o založení vlastní autority nezávislé na jeho předchůdci a jeho důvěrníků. Stejně tak bylo cílem přitáhnout do země finanční pomoc Západu a investice do churavějící egyptské ekonomiky.

Z výše uvedeného vyplývá, že cílem politické liberalizace za Anvara Sadata bylo především podpořit příliv zahraničních investic a přeskupit vazby a aliance v rámci systému tak, aby bylo možné zformovat co nejširší prostor pro politické obklíčení Násirovců a socialistických trendů. Tudíž můžeme konstatovat, že motivy pro Sadatovu liberalizaci politického systému byly ovlivněny spíše ekonomickými a politickými prioritami než touhou po skutečné demokratizaci. Tento předpoklad potvrzuje i povaha zákona č. 40 z roku 1977¹²⁴, který upravuje zakládání politických stran. Podle tohoto zákona mohou být politické strany zakládány pouze za podmínky, že jejich cíle, principy či program není v rozporu se základy šarií, národní jednoty, nebo veřejného pořádku. Zároveň program a cíle strany by měly být rozdílné od ostatních stran a politické strany včetně svých vůdců mají zakázáno být ve spojení s organizacemi v zahraničí a musí zajistit, že jejich financování je veřejné a průhledné. Tato formulace je velmi široká a vágní, tudíž docházelo k situacím, kdy byla lehce odmítnuta téměř každá iniciativa pro založení nové strany. Pro udržení státní kontroly nad zakládáním nových stran byl v rámci naplňování zákona č. 40 vytvořen Výbor pro záležitosti politických stran známý spíše jako Výbor pro politické strany (PPC).¹²⁵ PPC, který zůstal během vlády Husního Mubáraka téměř nezměněn, se skládá ze šesti osob úzce spojených s vládnoucím režimem. Jedná se o ministra vnitra, ministra spravedlnosti, zástupce Lidového shromáždění,

---

¹²² Kassem, M. Egyptian Politics, str. 52

¹²³ Kassem, M. Egyptian Politics, str. 52

¹²⁴ Kassem, M. Egyptian Politics, str. 53

¹²⁵ Kassem, M. Egyptian Politics, str. 54

a tří osobností z oblasti soudnictví, které jsou jmenovány prezidentskými ministry. Tito jedinci jsou většinou bývalí předsedové, náměstci nebo zástupci soudních orgánů.¹²⁶

Roku 1976 uskutečnil prezident Anvar Sadat reformu, kdy nahradil systém jedné strany vícestranickým politickým systémem. Nejprve povolil vznik dvou opozičních stran a později i několika dalších. Avšak již ve volbách, které se uskutečnily o tři roky později, byly výsledky do značné míry „upravené“ ve prospěch vládní strany. Poté, co byl Sadat v roce 1981 zastřelen, došlo v Egyptě k vyhlášení výjimečného stavu, což mělo za následek významné omezení politických práv občanů. Roku 1983 představila vláda volební zákon, který měl mimo jiné za cíl vyloučit z parlamentu malé strany. Novela zákona navíc stanovila pro vstup do poslanecké sněmovny vysoký, osmi procentní volební práh. Systém voleb byl poměrný a kandidáti se jich mohli účastnit pouze na kandidátních listinách jednotlivých politických stran. Kromě toho na jedné listině nemohli být kandidáti z různých politických stran. O poslanecká křesla se tak nemohli ucházet nezávislí kandidáti. To byl jeden z hlavních důvodů, proč byl posléze tento volební zákon prohlášen Nejvyšším ústavním soudem za odporující ústavě. Na základě referenda byla rozpuštěna tehdejší poslanecká sněmovna a byly vyhlášeny nové volby. Upravený volební zákon vyhradil jedno křeslo v každém obvodu nezávislému kandidátovi. Zároveň stále existovaly i kandidátní listiny stran. Požadavek osmiprocentní hranice pro vstup do sněmovny zůstal zachován. Pozměněný volební zákon byl později také prohlášen za protiústavní a byl vytvořen nový volební systém, v němž si voliči vybírali přímo jednotlivé kandidáty (stranické i nezávislé) ve dvoukolových volbách. Ten platí až do současnosti. V roce 2000 byl navíc zaveden plný soudní dohled nad průběhem voleb a volby byly rozšířeny o jedno kolo. V roce 2007 byl však pozměněn článek ústavy 88 tak, aby byl přímý dohled soudců nad volbami opět omezen.

Sadatovým cílem pravděpodobně bylo zabránit vzniku možných konkurenčních uskupení, které by mohly ohrozit jeho pozici. Můžeme tedy říci, že jeho záměrem bylo vytvořit ze slabého jednostranického systému stejně slabý systém více stran.¹²⁷ V září 1981 Sadat nabyl dojmu, že v „demokracii“, kterou vytvořil se opozice stala vůči němu příliš hlasitou. Konkrétně mu byla vytýkána mírová smlouva s Izraelem a nedostatek potravinových subvencí. Jeho reakcí bylo zatčení na 1500 politických myslitelů a aktivistů.¹²⁸ Přetrvání

---

¹²⁶ Kassem, M. *Egyptian Politics*, str. 53

¹²⁷ Marfleet, P., El-Mahdi, R. *Egypt – Moment of Change*, str. 21

¹²⁸ Kassem, M. *Egyptian Politics*, str. 54

slabého, téměř imaginárního, multipartismu bylo ještě více posíleno během následujících dvou dekád za Sadatova nástupce Husního Mubáraka. Mubárák zdědil po svém předchůdci churavějící ekonomiku, která byla důsledkem přelidnění a nedostatku orné půdy. Oživení hospodářství postupovalo pomalu a po většinu let Mubárákovy vlády Egypt setrval v izolaci od ostatních arabských států, které jej odsuzovaly za uzavření míru s Izraelem.

4.2 Současná politická situace v Egyptě

Egyptská ústava stanovuje rozdělení státní moci na legislativní, výkonnou a soudní a také zaručuje vícestranický politický systém.¹²⁹ Nicméně v praxi to vypadá tak, že se veškerá moc soustředí okolo prezidenta republiky Husního Mubáraka. Vládnoucí Mubárákova Národně demokratická strana dominuje politickým institucím, spolu s armádou a dalšími bezpečnostními složkami se snaží vykonávat kontrolu nad každým aspektem, který by mohl ohrozit pozici režimu a tudíž i politickou stabilitu v zemi. V Egyptě panuje od atentátu na prezidenta Anvara Sadata v roce 1981 výjimečný stav. Výjimečný stav zavádí výjimečné pravomoci, rozhodnutí a bezpečnostní praktiky, které významným způsobem ve všech aspektech dopadají na občanská a politická práva občanů. Potřeba vnitřní bezpečnosti a snaha bojovat s terorismem jsou použity jako vysvětlení pro neustálé prodlužování tohoto stavu. Prezident republiky přislíbil ve své volební kampani pro prezidentské volby v roce 2005, že nahradí výjimečný stav protiteroristickým zákonem do roku 2008. Nicméně v květnu 2008 byl výjimečný stav prodloužen na další dva roky.

Soudní sféra je považována za více méně nezávislou, ačkoliv i zde jsou obvinění z korupce politického vlivu nad soudci. Vojenské soudy a soudy pro bezpečnost za výjimečného stavu, kde končí většina politických případů, i když zde není žádný zřejmý bezpečnostní aspekt, nelze považovat za nezávislé. Rozsudky těchto soudů potvrzuje prezident a ten také má právo změnit nebo anulovat rozhodnutí výjimečného soudu, včetně práva na rozhodnout o propuštění obviněného.

Volební a hlasovací procedury jsou uzpůsobené tak, aby zajišťovaly udržení pozic pro vládnoucí elitu. Volební procesy jsou velmi málo průhledné a volebními výsledky je často manipulováno a jsou tak do jisté míry předvídatelné. Zájem veřejnosti o volby je velmi nízký,

---

¹²⁹ Čl. 5 ústavy EAR

stejně jako volební účast, i když oficiální data mluví o opaku. Jedinou opoziční skupinou, která je schopná konkurovat současnému režimu, je Muslimské bratrstvo, které je sice oficiálně zakázáno (do parlamentu jeho členové kandidují jako nezávislí), ale je do značné míry tolerováno autoritami. Jelikož je v Egyptě zakládání politických stran na základě náboženství zakázáno ústavou, nemůže Muslimské bratrstvo fungovat jako politická strana. Sekulární strany zůstávají marginalizovány a nemají na současné politické dění příliš velký vliv. Od roku 2004 bylo registrováno několik nových politických stran, v roce 2005 bylo v Egyptě registrováno na 21 stran.¹³⁰ V současné době je v Egyptě registrováno 39 milionů voličů.¹³¹

Klíčová úprava prezidentské kandidatury je obsažena v ústavních člancích 76 a 77.¹³² První se zabývá obecnou přípustností kandidáta, druhý upravuje opakování funkčního období prezidenta. V roce 2005 byl změněn článek 76 ústavy, který dovoloval přímou kandidaturu v prezidentských volbách. Husní Mubárak však přijal další ústavní změny, kterými si pojistil svou pozici. V dubnu 2007 došlo k dalším změnám ústavního pořádku a kritéria pro potenciální kandidáty byla nastavena tak, že prakticky znemožňovala kandidaturu opozičních členů. Článek 76 pro přípustnou prezidentsko kandidaturu ukládá dvě alternativní podmínky. Podle první má právo nominovat kandidáta strana založená a fungující v předcházejících pěti letech, mající alespoň 5% křesel v obou komorách parlamentu. Potenciální kandidát na prezidentský úřad musí být minimálně jeden rok ve vedení jedné z oficiálně existujících politických stran. Druhou variantu představuje kandidatura osoby, která získá souhlas 250 zástupců z Lidového shromáždění, Šúry a lidových provinčních shromáždění. Takto získaných 250 podpisů musí mít navíc následující složení: Šúra 25 podpisů, LS 65 a 10 podpisů v každém lokálním sněmu, alespoň ve čtrnácti provinciích.¹³³ Není třeba dodávat, že proces schvalování a registrace nových politických stran podléhá výboru složenému z příslušníků vládnoucí NDP. Nicméně v prezidentských volbách v roce 2005 stanuli proti Mubárakovi dva kandidáti. Ayman Nour, zakladatel strany Ghad (Zítřek), byl na základě velmi vágních důkazů uvězněn na 5 let v prosinci téhož roku. Požadavky na jeho propuštění byly neúčinné až do roku 2009, kdy byl propuštěn ze zdravotních důvodů.¹³⁴

---

¹³⁰ UNDP (POGAR) <http://www.pogar.org/countries/theme.aspx?cid=5&t=3>, 24. 3. 2010

¹³¹ <http://weekly.ahram.org.eg/2009/971/fr1.htm>, 20. 3. 2010

¹³² Ústava EAR

¹³³ čl. 76 ústavy EAR

¹³⁴ Zdroj: egyptské HSP

V roce 2000 byl zaveden přímý dohled nad volbami jednotlivými soudci. Nicméně v roce 2007 byl tento systém změněn na kontrolu vyšším volebním výborem a podvýbory, jejichž součástí je přítomnost soudců. Výsledkem však je, že soudci již nejsou přítomni ve všech volebních místnostech. NGOs dostaly povolení pro monitoring voleb, ale v průběhu voleb do Poradního shromáždění (Šúra) v červnu 2009 se setkaly s různými překážkami. Faktem zůstává, že volby byly poznamenány nesrovnalostmi, manipulací a také akty násilí.

Egypt v současné době stojí před otázkou, jakým směrem se bude ubírat dále. Hlavním zájmem Egypta a prezidenta Husního Mubáraka je zachování politické a ekonomické stability. Rozložení politických sil v Poradním a Lidovém shromáždění sice ilustruje pozici vládního establismentu, vliv prezidentské kanceláře se však opírá i o další pilíře moci, což je armáda, policie a tajné bezpečnostní složky. Navzdory existenci pluralitního systému tak ve skutečnosti vládne Národně demokratická strana řízená z prezidentské kanceláře a jediná skutečná opoziční síla se rekrutuje z řad radikálních islamistů. Jak je již zmíněno výše, fungování egyptské opozice bylo výrazným způsobem změněno silným nástupem Muslimského bratrstva po volbách na podzim v roce 2005. Tato oficiálně zakázaná organizace získala de facto legální zastoupení v Lidovém shromáždění, když nezávislí kandidáti podporováni Muslimskými bratry obsadili celkem 88 míst v 454členné Dolní komoře Parlamentu.¹³⁵ Muslimské bratrstvo v současné době představuje jedinou významnou politickou alternativu stávajícímu režimu. Muslimští bratři nejsou od roku 1954 povolenou organizací, nicméně jejich aktivity jsou neoficiálně trpěny v různých profesních asociacích a na univerzitách, kde si po řadu desetiletí udržují znatelný vliv. Sekulární opozice má v parlamentu minimální zastoupení a stejný je i její vliv na dění v zemi.

Volební účast v Egyptě je obvykle velice nízká. Volební výsledky bývají falšovány a volby provázejí neregulérnosti a násilí. Mnoho občanů považuje vládu za zkorumpovanou, což ještě přispívá k obecné nedůvěře ve volební proces a k rezignaci na účast ve volbách. Kandidáta, kterému dají hlas, si lidé často vybírají na základě sociálních vazeb, pracovních vztahů či pomoci, kterou jim může poskytnout. Neobvyklé není ani obchodování s hlasy. Zvláště v chudších oblastech Egypta lidé často od kandidáta očekávají, že jim poskytne různé služby (kterých je v těchto místech obvykle nedostatek) a vybírají proto kandidáty, u nichž je největší pravděpodobnost, že se dostanou do parlamentu. To je zároveň provázeno nezájmem o roli,

---

¹³⁵ <http://weekly.ahram.org.eg/2009/971/fr1.htm>, 20. 3. 2010

kerou by měla poslanecká sněmovna plnit v politické rovině. Doposud poslední volby se v Egyptě uskutečnily v roce 2008 na komunální úrovni. Tyto poslední volby potvrdily tvrdý kurz, který vláda proti opozici zaujala po volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2005, kdy Muslimští bratři získali nečekaně téměř 20% hlasů.¹³⁶ Tisíce kandidátů legálních opozičních stran a nezávislých, včetně Muslimských bratří se setkala s různými překážkami, které jim bránili v řádné kandidatuře. Stovky Muslimských bratří, kteří plánovali kandidovat v těchto volbách bylo zatčeno ještě před samotným konáním voleb.¹³⁷ Také volební účast byla extrémně nízká, nepřesáhla 2%.¹³⁸ Vládní NDP získala pod mohutnou policejní kontrolou přibližně 98% hlasů, takže v současné době disponuje absolutní většinou křesel nejen v Poradním shromáždění (95% ve volbách v březnu 2007), ale i na komunální úrovni.¹³⁹

V letošním roce se v dubnu konají volby do Poradního shromáždění neboli Šúry a v říjnu do Lidového shromáždění. V příštím roce se budou konat prezidentské volby. Na podzim loňského roku se s napětím očekávalo, zda současný prezident Husní Mubárak oznámí na kongresu vládnoucí strany NDP svého nástupce. Všeobecně je známo, že Husní Mubárak by rád předal vedení své strany do rukou svého mladšího syna Gamála, který nyní zastává pozici předsedy politického výboru, čímž se de facto stal druhým nejmocnějším mužem strany.¹⁴⁰ Nicméně Husní Mubárak si nechává čas a svého nástupce a potažmo kandidáta NDP do nadcházejících prezidentských voleb ještě neoznámil.¹⁴¹ NDP je terčem kritiky především kvůli vyloučení politických témat z agendy kongresu strany, který se konal na podzim loňského roku. Hlavní slogan kongresu vládnoucí strany se nesl v duchu hesla „For You“ a měl za cíl oslovit především co nejširší vrstvy obyvatelstva. Hlavními projednávanými tématy pak byla ekonomická situace a boj s chudobou.¹⁴² NDP odmítla projednávat další osud výjimečného stavu, který vyprší příští rok v květnu, přijetí protiteroristického zákona, kandidaturu na prezidenta či jak hodlá zajistit integritu voleb. Opoziční tábor namítá, že není možné brát sliby NDP o sociální spravedlnosti a ekonomických reformách vážně. Podle nich se jedná pouze o populismus a snahu oslovit co nejširší skupinu obyvatelstva, aby se podařilo udržet pozici strany do příštího volebního období. Vzhledem k nadcházejícím parlamentním volbám v dubnu (Poradní shromáždění – Šúra) a říjnu 2010 (Lidové shromáždění) je pro

¹³⁶ UNDP (POGAR) <http://www.pogar.org/countries/theme.aspx?cid=5&t=3>, 24. 3. 2010

¹³⁷ HRW (2007) <http://www.hrw.org/en/news/2007/02/14/egypt-muslim-brotherhood-detainees-face-military-tribunals>, 24.3. 2010

¹³⁸ UNDP (POGAR) <http://www.pogar.org/countries/theme.aspx?cid=5&t=3>, 24.3. 2010

¹³⁹ UNDP (POGAR) <http://www.pogar.org/countries/theme.aspx?cid=5&t=3>, 24.3. 2010

¹⁴⁰ <http://weekly.ahram.org.eg/2009/971/eg1.htm>, 20. 3. 2010

¹⁴¹ <http://weekly.ahram.org.eg/2009/971/eg4.htm>, 20. 3. 2010

¹⁴² <http://weekly.ahram.org.eg/2009/969/eg7.htm>, 23. 3. 2010

stranu kongres zlomový a snahou je získat dobré postavení před volbami.¹⁴³ Mnozí odpůrci a kritici vládnoucí strany vidí pod rouškou populistických slibů reálný cíl kongresu, a sice katapultovat prezidentova syna Gamála Mubáraka do prezidentského úřadu. Podle egyptské ústavy musí kandidát na prezidenta získat podporu 250 členů parlamentu a obecních zastupitelstev. Proto je nyní hlavní starostí NDP, aby si zajistila vítězství většiny křesel v parlamentních volbách v roce 2010.¹⁴⁴

Navzdory tomu, že nezávislá i opoziční média překypují kritikou vládnoucí NDP a dokonce byla proti Mubárakově politice spuštěna před zahájením kongresu opoziční kampaň, vedení strany NDP na kongresu prohlásilo, že se těší velké popularitě a očekává nárůst straníků (momentálně je v NDP zapsáno cca 3 miliony členů)¹⁴⁵. Politický komentátor Mohamed Hassanein Heikal přišel s kontroverzním návrhem na vytvoření jakési správní rady (council of trustees), která bude připravena spravovat zemi, pokud by se dostala do politického vakua.¹⁴⁶ Rada by měla zemi dovést k demokratickým volbám a zároveň by měla za úkol vypracovat novou ústavu. Nicméně vládnoucí strana takové návrhy odmítá jako zcela bezpředmětné a nelegitimní.¹⁴⁷ V tisku se objevují spekulace o možných opozičních kandidátech na prezidenta, nejčastěji zaznívá jméno Amr Moussa (bývalý egyptský ministr zahraničí a nyní generální tajemník Ligy arabských států) či Mohamed Baradei (ředitel Mezinárodní agentury pro atomovou energii). Výše jmenovaní spekulace nepotvrdili ani nevyvrátili. Nicméně, ať už vládnoucí NDP navrhne kohokoliv, opozice usilovně hledá důvěryhodného a váženého protikandidáta. Prezident Husní Mubárak ani jeho syn Gamál se k těmto bouřlivým diskusím nevyjádřili.¹⁴⁸

Co se týká preferencí Muslimského bratrstva (největší opoziční skupiny), na vítězství v nadcházejících volbách, egyptský ministr vnitra Habib el-Adly prohlásil, že nepředpokládá jejich vítězství.¹⁴⁹ Muslimské bratrstvo ač oficiálně zakázané od roku 1954 (členové kandidují jako nezávislí) dosáhlo úspěchu ve volbách v roce 2005 (88 křesel z 454), nicméně podle egyptského ministerstva vnitra je nyní situace odlišná a Muslimské bratrstvo v těchto volbách

---

¹⁴³ <http://weekly.ahram.org.eg/2009/970/eg8.htm>, 23. 3. 2010

¹⁴⁴ <http://weekly.ahram.org.eg/2009/971/fr1.htm>, 20. 3. 2010

¹⁴⁵ <http://weekly.ahram.org.eg/2009/971/op2.htm>, 25. 3. 2010

¹⁴⁶ <http://weekly.ahram.org.eg/2009/970/fr2.htm>, 23. 3. 2010

¹⁴⁷ <http://weekly.ahram.org.eg/2009/970/eg7.htm>, 23. 3. 2010

¹⁴⁸ <http://weekly.ahram.org.eg/2009/971/eg4.htm>, 20. 3. 2010

¹⁴⁹ <http://weekly.ahram.org.eg/2009/971/eg1.htm>, 20. 3. 2010

nebude tak úspěšné.¹⁵⁰ Přestože jsou členové Bratrstva v parlamentu příliš slabí, aby prosadili vlastní legislativu, podařilo se jim komplikovat vládnutí NDP a využít parlamentu jako platformy k prezentaci vlastních názorů. NDP utratila od ledna do srpna tohoto roku 56 milionů egyptských liber¹⁵¹ na průzkum veřejného mínění týkající se popularity Gamála Mubáraka. Průzkumu se zúčastnilo cca 25 tisíc převážně mladých lidí.¹⁵² Pouze 3 tisíce z nich vyjádřilo jasný souhlas s nástupnictvím Gamála Mubáraka v čele země. Popularita prezidentova syna Gamála se pohybuje okolo 12%.¹⁵³ Průzkum byl zastaven, jelikož ho provázely nejen manipulace a tunelování finančních prostředků, ale také zklamání straníků z tak nízkého výsledku.

Opoziční tábor spustil loni na podzim před výročním kongresem NDP svou kampaň, která byla do jisté míry úspěšná. Opoziční síly napříč celým politickým spektrem se shromáždily v sídle strany Ghad (Zítřek), jejímž zakladatelem je Ayman Nour. Ayman Nour byl jedním z hlavních protikandidátů prezidenta Mubáraka v prezidentských volbách v roce 2005. Byl obviněn ze zpronevěry a podvodné činnosti, v prosinci téhož roku byl odsouzen k pětiletému trestu a uvězněn. Koncem roku 2009 byl Ayman Nour krátce před vypršením trestu ze zdravotních důvodů propuštěn, není mu ale dovoleno dále kandidovat.¹⁵⁴ Nicméně Ayman Nour se stal ideovým otcem opoziční kampaně s názvem „Egyptská kampaň proti dědictví moci“ (Egyptian Campaign Against Inheritance of Power). Hlavním smyslem je upozornit a varovat před sporným následnictvím Gamála Mubáraka jako příštího prezidenta země. Do této kampaně se zapojila řada opozičních stran včetně Muslimského bratrstva. I když politické ideologie jednotlivých skupin jsou často ve vzájemném protikladu, spojuje je pevný postoj v odmítání akceptovat předání moci z otce na syna. Kampaň je vedena profesorem politologie na Káhirské univerzitě Hassanem Nafiem, což bylo důležité obzvláště během přípravných fází celého projektu, jelikož Nafie je považován za neutrální osobu, přijatelnou pro všechny skupiny.¹⁵⁵ Účastníci kampaně mají v úmyslu vydat se jak soudní cestou formou podání žaloby, tak organizovat mírové protesty a demonstrace.

Jak sám Ayman Nour říká, „*tato země je podle ústavy republikou nikoliv monarchií*“. *Hlavní právo, které je zde porušováno již po několik desetiletí, je právo lidu vybrat si svého*

---

¹⁵⁰ <http://weekly.ahram.org.eg/2009/971/fr1.htm>, 20. 3. 2010

¹⁵¹ Arab Press Review, str. 22

¹⁵² Arab Press Review, str. 23

¹⁵³ Arab Press Review, str. 23

¹⁵⁴ Zdroj: egyptské HSP

¹⁵⁵ Zdroj: egyptské HSP

zástupce.¹⁵⁶ Vedle toho, že opozice protestuje proti „dědickému scénáři“, jasně dává najevo svůj nesouhlas s možným dalším pokračováním vlády současného prezidenta Husního Mubáranka. Organizátoři vybrali datum pro začátek kampaně 14. října, jelikož ve stejný den převzal prezidentský úřad Husní Mubárank v roce 1981. Během tiskové konference byla až pozoruhodná viditelná nepřítomnost příslušníků policie, jejichž bezpečnostní nákladní vozy nebylo možné najít ani v okolí centra strany Ghad. Obyvatelé Káhiry mohli zahájení kampaně sledovat zprostředkovaně přes velké obrazovky umístěné na známém náměstí Talaat Harb v centru města.

V souvislosti s očekávanými parlamentními volbami v roce 2010 a prezidentskými volbami v roce 2011 se utvořilo nové hnutí s názvem „Egyptané pro svobodné volby“ (Egyptians for Free Elections).¹⁵⁷ Jak už sám název napovídá, toto hnutí požaduje svobodné volby a mezinárodní dohled nad jejich dodržováním. George Ishaq, politický aktivista a jeden ze zakladatelů hnutí prohlásil, „volby v této zemi zatím vždy byly zmanipulované. Jestli skutečně chceme spravedlivé a svobodné volby, bez mezinárodního dohledu to nepůjde“.¹⁵⁸

Zakládající listinu nového hnutí podepsalo zatím na sto osobností ze všech sfér společenského života, včetně soudců, politických aktivistů, umělců a bývalých členů vlády. Hnutí má v úmyslu kontaktovat mezinárodní organizace zabývající se problematikou lidských práv a požádat je o jejich podporu. Cílem je přesvědčit současnou egyptskou vládu, aby akceptovala mezinárodní dohled při nadcházejících volbách. Podle pozorovatelů jsou volby v příštím roce zlomové pro budoucí směřování celé země. Relativně nedávno přijaté ústavní dodatky umožňují, že se o prezidentský úřad smí ucházet více kandidátů. Všechny zraky se nyní upínají na mladšího Mubárankova syna jako na potenciálního kandidáta na předsedu NDP. Opozice zatím žádného svého kandidáta oficiálně nejmenovala, ale očekává se, že se tak v blízké době stane.

Egypt je velmi rychle se vyvíjející zemí s obrovským demografickým přírůstkem (3,1 % ročně).¹⁵⁹ Vláda nestíhá při takovém tlaku natality vytvářet nová pracovní místa a proto velkým problémem zůstává nezaměstnanost převážně mladých lidí. Mladí lidé, často s vysokoškolským vzděláním, končí v prodejnách s mobilními telefony či pouličních stáncích. V horním Egyptě lidé stále žijí jako před staletími. I přes existenci povinné školní docházky

---

¹⁵⁶ Zdroj: egyptské HSP

¹⁵⁷ Zdroj: egyptské HSP

¹⁵⁸ Zdroj: egyptské HSP

¹⁵⁹ UNDP – POGAR: <http://www.pogar.org/countries/country.aspx?cid=5>, 26. 3. 2010

v egyptských zákonech, představuje problém vysoká míra negramotnosti převážně pak pro ženy (46,6 %) ¹⁶⁰, které tráví většinu života prací na poli či v domácnosti.

Dalším z problémů se kterými se musí současný Egypt potýkat je nedostatek pitné vody a obrovské procento lidí (43,9 % obyvatel s příjmem nižším než 2 USD na den, rok 2005) ¹⁶¹ žijících pod hranicí chudoby v příměstských káhirských slumech. Opět v chudých částech země je přístup k pitné vodě velmi malý (2 % obyvatel je bez trvalého přístupu k pitné vodě). ¹⁶² Pro zachování určité minimální sociální stability poskytuje režim dotace na potraviny a základní služby, což je ale v rozporu se záměry ekonomických reforem v zemi.

4.3 Problematika lidských práv

Závažné kritérium kvality demokracie tvoří míra státem zaručených práv a svobod. Moderní pojetí demokracie klade velký důraz na právní stát a respekt k lidským právům. V otázce lidských práv bývají muslimské země často kritizovány za závažné nedostatky. I přestože je Egypt signatářem mnoha mezinárodních úmluv, dochází zde k porušování lidských práv. Díky výjimečnému stavu, který v zemi trvá od roku 1981 je většina pravomocí přímo v rukou prezidenta republiky. Základní lidská práva garantovaná egyptskou ústavou jsou pod rouškou výjimečného stavu velmi snadno porušována. Egypt je členem Rady pro lidská práva OSN od roku 2007 a vzhledem k tomu, že byl jedním ze států, které se staly předmětem universálního periodického přezkumu (Universal Periodic Review) v březnu tohoto roku, bylo možné zaznamenat určitou snahu vládních orgánů o přípravu na tento přezkum. Vláda si velmi dobře uvědomuje problémy, kterým země v současné době čelí. V březnu 2009 bylo zřízeno Ministerstvo pro populaci a rodinu, v jehož čele stanula Moushira Khattab, mj. bývalá egyptská velvyslankyně v Praze. Během švédského předsednictví v Radě EU v druhé polovině roku 2009 patřila lidskoprávní problematika mezi hlavní priority v Egyptě. Mezi EU a Egyptem probíhá určitý dialog v oblasti lidských práv. Nicméně pokrok, kterého je vláda v této oblasti ochotna dosáhnout je stále značně omezený. Bez plně fungující občanské společnosti, která by vytvářela na vládu soustavný a dostatečný tlak, bude jen velmi obtížné dosáhnout v této oblasti zlepšení. Přestože se NGOs potýkají s řadou problémů, zejména co se

---

¹⁶⁰ UNDP – POGAR Arab Statistics: <http://www.arabstats.org/country.asp?cid=5&ind=282&gid=5&sgid=24>, 26. 3. 2010

¹⁶¹ UNDP – POGAR Arab Statistics: <http://www.arabstats.org/country.asp?cid=5&ind=42&gid=10&sgid=4>, 26. 3. 2010

¹⁶² UNDP – POGAR Arab Statistics: <http://www.arabstats.org/country.asp?cid=5&ind=44&gid=10&sgid=4>, 26. 3. 2010

týká financování jejich činnosti, podle některých zdrojů se občanská společnost rozrostla za posledních několik let až na 20 000 neziskových a nevládních organizací.¹⁶³

Lidové shromáždění zřídilo svůj Výbor pro lidská práva, který je ale aktivisty považován za neefektivní. V červnu 2003 byl přijat zákon o založení Národní rady pro lidská práva (National Council for Human Rights)¹⁶⁴. Samotná NCHR byla zřízena v lednu 2004 a v jejím čele stojí Butrus Butrus Ghálí, bývalý generální tajemník OSN. V první výroční zprávě NCHR, která byla publikována v dubnu 2005 bylo vysloveno několik doporučení pro vládu, jejichž přijetím by se zlepšila celková situace dodržování lidských práv v zemi. Jednalo se např. o zrušení výjimečného stavu či specifická opatření v boji proti mučení. Mučení bylo definováno jako jeden z hlavních problémů Egypta v lidskoprávní oblasti. Přestože se jedná o vládní instituci a většina členů NCHR je členy vládnoucí NDP, NCHR není unifikovanou mrtvou institucí, jak by se možná mohlo na první pohled zdát. Pozitivním zjištěním je, že mezi jejími členy panují rozdílné názory a v radě probíhá diskuse. Sama NCHR vznesla obavy o návrhu připravované protiteroristické legislativy. Nicméně se objevují obvinění, že rada funguje pod taktovkou režimu a poskytuje mu alibi při porušování lidských práv.

Neziskové organizace a občanská společnost je limitována ve své činnosti režimem, ale v posledních několika letech narůstá počet NGOs ať už legálně registrovaných či nikoliv. Problém je s financováním jejich činnosti zejména, pokud se jedná o finance ze zahraničních zdrojů. V Egyptě působí několik mezinárodních NGOs, včetně např. EMHRN¹⁶⁵, která plánuje v Káhiře otevřít svou kancelář a momentálně čeká na oficiální registraci. Mezi nejznámější egyptské NGOs v lidskoprávní oblasti patří Egyptská organizace pro lidská práva¹⁶⁶, Káhirský institut pro studium lidských práv¹⁶⁷ či Centrum Alnadeem pro rehabilitaci obětí mučení.¹⁶⁸

Jak již bylo naznačeno výše mezi hlavní problémy v Egyptě patří mučení a špatné zacházení s zadrženými či tajná zatýkání a věznění na neznámých místech. Podle nedávné zprávy OSN patří Egypt mezi skupinu zemí, včetně Spojených států, kde dochází k tajnému zatýkání osob

---

¹⁶³ CIHRS, HR in the Arab Region – Annual Report, str. 113

¹⁶⁴ <http://www.nchregypt.org/en/>, 4. 3. 2010

¹⁶⁵ <http://en.euromedrights.org/>, 3. 4. 2010

¹⁶⁶ <http://en.eohr.org/>, 3. 4. 2010

¹⁶⁷ <http://www.cihrs.org/english/default.aspx>, 3. 4. 2010

¹⁶⁸ <http://www.alnadeem.org/en>, 3. 4. 2010

podezřelých z terorismu.¹⁶⁹ Zpráva OSN měla být předložena Radě pro lidská práva OSN v březnu tohoto roku. Rada ale projednání této zprávy odložila. Podle Ženevských konvencí je tajné věznění a zatýkání osob protiprávní, a to i během výjimečného stavu nebo ozbrojeného konfliktu. Na této zprávě pracovali přes rok čtyři vyšetřovatelé OSN. Vedle Egypta a Spojených států zpráva jmenuje jako další země praktikující zadržování osob na neznámých místech Rusko, Čínu, Alžírsko, Súdán, Zimbabwe, Indii a Irán.¹⁷⁰ Jak zpráva uvádí, k tajnému zatýkání dochází převážně v souvislosti s bojem proti terorismu. Politika tajného zadržování osob má mnoho různých forem a představuje v globálním měřítku závažný problém. Podle zmiňované zprávy americká CIA zřídila svá vlastní detenční zařízení, ale často požaduje po zemích s nízkou úrovní dodržování lidských práv, aby zadržovaly a vyslyšely podezřelé znovu. Tento proces znamená, že zadrženi jsou v zemích jako je Egypt, Jordánsko, Pákistán či Sýrie podrobeni výslechům ještě jednou.¹⁷¹ V roce 2005 byla publikována zpráva Human Rights Watch, která se zaměřila na věznění osob na neznámých místech v Egyptě.¹⁷² Podezřelé osoby byly mučeny, v některých případech došlo i k jejich zmizení. Nicméně egyptská vláda by nikdy nepřiznala svou účast v těchto procesech. Ačkoliv je mučení zakázáno jak egyptskými zákony, tak mezinárodními smlouvami, kterými je Egypt vázán, jedná se o stále rozšířený a řekněme trvalý fenomén v zemi, zejména pak, pokud se jedná o výslechy osob podezřelých z ohrožení bezpečnosti státu, potažmo režimu. Jelikož s příchodem Baracka Obamy do prezidentské kanceláře nezaznamenala americká politika v boji proti terorismu příliš velkých změn, dá se očekávat, že tajná zatýkání a mučení osob podezřelých z terorismu budou i nadále pokračovat. S tímto názorem se ztotožňuje i novinář a blogger Hossam El-Hamalawy, který se podílel na přípravě zprávy Human Rights Watch v roce 2005 o situaci v Egyptě.¹⁷³

Dalším závažným problémem je existence trestu smrti. Údajně je od roku 2000 počet vykonaných a udělených rozsudků na sestupu. Podle Káhirského institutu pro studium lidských práva došlo v období od června 2008 do února 2009 k 13 případům výkonu trestu smrti.¹⁷⁴ Nicméně je téměř nemožné získat oficiální data. V červnu 2007 několik egyptských NGOs vedených Centrem Maat pro soudní a ústavní studia¹⁷⁵ založilo egyptskou koalici pro

---

¹⁶⁹ <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=33586>, 3. 4. 2010

¹⁷⁰ Zdroj: egyptské HSP

¹⁷¹ Zdroj: egyptské HSP

¹⁷² <http://www.hrw.org/en/reports/2005/02/21/egypt-mass-arrests-and-torture-sinai>, 3. 4. 2010

¹⁷³ <http://www.thedailynewsegypt.com/article.aspx?ArticleID=27437>, 4.3. 2010

¹⁷⁴ CIHRS, HR in the Arab Region - Annual Report, str. 113

¹⁷⁵ http://www.maat-law.org/index_EN.htm, 3. 4. 2010

zákaz trestu smrti, avšak ze strany široké veřejnosti je pro zrušení trestu smrti jen velmi malý tlak a podpora.

Svoboda vyjadřování je garantována egyptskou ústavou a také chráněna zákonem.¹⁷⁶ Posledních několik let je svoboda slova široce praktikována v médiích. Část z nich je ostře kritická k vládnímu establishmentu. Narůstá počet nezávislých médií a televizních kanálů. Nicméně sledovanost zůstává extrémně nízká. Gramotnost se v Egyptě pohybuje okolo 70%.¹⁷⁷ Vláda velmi ostře sleduje internet a kontroluje diskusní fóra včetně individuálních bloggů. Zatýkání bloggerů je poměrně častým jevem.¹⁷⁸ Porušováno je právo na svobodu shromažďování. Aktivisté, kteří spustili kampaň na internetu za všeobecnou stávku v dubnu 2008 a poté v květnu téhož roku byly zatčeni a v některých případech i obžalováni.

Určitého zlepšení bylo dosaženo v oblasti ženských práv. Vláda podnikla kroky, kdy podpořila účast žen v politickém i ekonomickém životě. V březnu 2007 bylo jmenováno 31 žen do funkce soudců a to i přesto, že se tento krok setkal se silnou opozicí se strany profesních organizací právníků a soudců. Ačkoliv egyptská zaměstnanecká politika je nakloněna ve prospěch zaměstnávání žen, její implementace se setkává s diskriminací a efektivita jejího vymáhání je velmi slabá. Tento fakt je dán kulturním a sociálním tlakem, který znevýhodňuje zaměstnávání žen. Výsledkem je velmi malé zastoupení žen zejména v oblasti politiky, soudnictví či ve vedení universit. Ústavní změny v roce 2007 zavedly ženské kvóty pro parlamentní volby.¹⁷⁹ V roce 2000 byla založena Národní rada pro ženy a v roce 2004 byl zaveden nový systém rodinných soudů, který ženám ulehčuje možnost podání žádosti o rozvod.¹⁸⁰

Co se týká problematiky menšin, tak přibližně 10% občanů patří ke koptské ortodoxní církvi.¹⁸¹ Šíitů a ostatních nesunnitských muslimů je méně než 1%.¹⁸² Oficiálním státním náboženstvím je islám a islámské právo (šaría) představuje primární zdroj legislativy.¹⁸³ Vláda se snaží podporovat svobodu vyznání a vyhnout se tak sektářským střetům či náboženskému napětí. V nedávné době se dostal opět do popředí zájmu vztah muslimů a

---

¹⁷⁶ Čl. 47 a 48 ústavy EAR

¹⁷⁷ UNDP – POGAR Arab Statistics: <http://www.arabstats.org/country.asp?cid=5&ind=10&gid=5&sgid=24>, 3. 4. 2010

¹⁷⁸ CIHRS, HR in the Arab Region – Annual Report, str. 125

¹⁷⁹ Zdroj: egyptské HSP

¹⁸⁰ Zdroj: egyptské HSP

¹⁸¹ CIHRS, HR in the Arab Region - Annual Report, str. 125

¹⁸² CIHRS, HR in the Arab Region - Annual Report, str. 125

¹⁸³ Čl. 2 ústavy EAR

koptů, jelikož začátkem letošního roku došlo k náboženskému střetu mezi kopty a muslimy ve městě Nag Hammadi v provincii Qena cca 70 km severně od Luxoru. Jednalo se o ozbrojený útok na křesťanskou komunitu egyptských koptů. Během na místní poměry výjimečného incidentu bylo zabito sedm lidí a několik desítek dalších bylo vážně zraněno.¹⁸⁴ Reakce oficiálních představitelů Egypta na tento incident potvrzují z jejich pohledu nepřipustnost jiného hodnocení, než toho, že se jedná o kriminální čin, který musí být řádně vyšetřen.¹⁸⁵ Nicméně mezinárodní společenství se shoduje, že je zřejmé, že událost má náboženský podtext.

4.4 Demokratizační hnutí

Po celé dekády bylo egyptským aktivistům upíráno právo na vyjádření jejich názorů na veřejnosti. Tištěná média byla velmi tvrdě cenzurována a kontrolována, zatímco různá uskupení a spolky byly zakázány pod rouškou zákona o výjimečném stavu. Organizátoři demonstrací, protestních pochodů byly obětí zatýkání a pronásledování ze strany vládních bezpečnostních složek. Od roku 2000 jsou však hlasy z disentu stále hlasitější a několik hnutí dokázalo úspěšně vytvořit platformy pro své aktivity.¹⁸⁶ V roce 2004 bylo zřejmé, že aktivisté za demokracii začali skutečně vyzývat hegemonii Mubárakova režimu. Egyptské hnutí za změnu známé pod názvem Kifaya (Dost!) si získalo pozornost nejen v Egyptě, ale také v zahraničí. Hnutí zbořilo několik tabu, přivedlo do politické arény nové lidi a snažilo se bojovat proti široce rozšířenému názoru, že arabský svět je imunní vůči jakékoliv demokratizaci. Bohužel téměř se stejnou rychlostí jako se toto hnutí objevilo, stáhlo se i do pozadí. Tento rychlý vzestup i pád hnutí zanechalo mezi některými jeho členy i nepřímo zúčastněnými pozorovateli frustraci a rozčarování.¹⁸⁷

Od státního převratu v roce 1952 egyptská ústava zaručuje prezidentovi znovuzvolení pomocí referenda, do kterého je kandidát jmenován parlamentem. Tato procedura je v systému autoritářského státu kontrolována jednou politickou organizací/stranou, která je těsně spjata s prezidentem a lidmi okolo jeho úřadu.¹⁸⁸ Vládnoucí organizace či strana se pod různými názvy v průběhu let měnila, poslední je NDP, která byla založena v roce 1976 jako jedna

---

¹⁸⁴ Zdroj: egyptské HSP

¹⁸⁵ <http://weekly.ahram.org.eg/2010/991/eg5.htm>, 25. 3. 2010

¹⁸⁶ El-Mahdi R., Marfleet P. Egypt – Moment of Change, str. 87

¹⁸⁷ El-Mahdi R., Marfleet P. Egypt – Moment of Change, str. 88

¹⁸⁸ Rutherford, B. Egypt after Mubarak, str. 28

z organizací v rámci velmi slabého vícestranického systému. Každý z egyptských prezidentů, kteří vládli zemi vždy po několik desetiletí pocházel z vnitřních kruhů strany, která pokračovala v kontrole jednoho z nejstarších autoritářských režimů v rozvojovém světě.¹⁸⁹

V osmi parlamentních volbách, které se konaly v letech 1976 až 2005 si NDP dokázala udržet většinu v Lidovém shromáždění a opakovaně tak prezentovala svého kandidáta pro prezidentský úřad s jistotou výsledku referenda. V roce 2004 krátce před konáním prezidentských voleb, které znamenaly Mubárakův pátý nástup do prezidentského úřadu na období šesti let se objevilo volání po změně.¹⁹⁰ Hnutí Svoboda nyní a hnutí Kifaya byly první mezi mnoha skupinami, které vyzývaly prezidenta Husního Mubáraka, aby nekandidoval do úřadu a odmítaly možnou vidinu převzetí moci mladším synem současného prezidenta Gamálem Mubárakem. Kampaň za změnu zahrnovala hnutí z řad žen, mladých lidí, novinářů, umělců a odborových svazů. Navzdory rozdílům, které mezi jednotlivými skupinami panovaly, v principu se všichni shodovaly. Společným cílem byl protest proti další vládě Husního Mubáraka a nesouhlas s možným dynastickým nástupnictvím Gamála Mubáraka ve funkci prezidenta republiky. Hnutí Kifaya se podařilo zorganizovat několik demonstrací, shromáždění a pochodů. Nicméně policii se celkem dařilo tyto protesty izolovat a tudíž většinou vyzněly poněkud hluše.¹⁹¹ Nicméně i přes značnou snahu vládních orgánů zastavit toto hnutí slogan Kefaya (Dost!) se ujal nejen v Egyptě, ale i v zahraničí. Internet a používání bloggů se stal důležitým prostředkem komunikace hlavně mezi mladými aktivisty. V roce 2007 bylo v Egyptě údajně na 6000 aktivních bloggerů, z nichž se sice menšina věnovala politickým otázkám, ale dopad jejich aktivit daleko přesáhl jejich počet.¹⁹² Rozhodnutí ve vedení hnutí byla přijímána konsensem v řídicím výboru, který se skládal z několika zástupců různých politických orientací. Ve vedení byli zastoupeni násiristé (Karama Party), liberálové (Ghad Party) a islamisté (Labour Party) a Revoluční socialistické organizace.¹⁹³ S výjimkou strany Ghad, v čele s Aymanem Nourem, byly všechny organizace ilegální (bez povolení od státu). Strana Ghad je odnoží původní a velmi oslabené strany Wafd.¹⁹⁴

Co způsobilo, že se hnutí Kifaya stalo tak významným? Počátkem 90. let se Mubárak snažil za použití výjimečného zákona a série restriktivních zákonů zavedených ve jménu boje proti

---

¹⁸⁹ El-Mahdi R., Marfleet P. Egypt – Moment of Change, str. 88

¹⁹⁰ El-Mahdi R., Marfleet P. Egypt – Moment of Change, str. 88

¹⁹¹ El-Mahdi R., Marfleet P. Egypt – Moment of Change, str. 89

¹⁹² El-Mahdi R., Marfleet P. Egypt – Moment of Change, str. 90

¹⁹³ El-Mahdi R., Marfleet P. Egypt – Moment of Change, str. 92

¹⁹⁴ Kassem, M. Egyptian Politics, str. 78

islamistickým aktivitám umrtvit politické aktivity v zemi. Za poslední dekádu zde byl velmi malý veřejný zájem o opozici a většina akademických analýz se shodovala, že aktivní zájem občanů o změnu je velmi slabý. Vlna nového aktivismu proto ukončila předcházející období politického nezájmu. Po několik desítek let byly aktivity občanů v ulicích nebo na pracovištích podníceny ekonomickými (potravinová krize) nebo regionálními (palestinská otázka) zájmy. Nyní se centrálním tématem stala politická reforma, což bylo něco takřka bezprecedentního.¹⁹⁵ Díky efektu přelití (spill-over effect) se hnutí stalo tak rozšířeným. Vznik tohoto hnutí vychází z vlivu několika událostí s širším kulturním a politickým dopadem. Druhá palestinská intifáda, která začala v září 2000 znamenala začátek nové éry egyptského politického aktivismu. Tehdy do ulic vyšlo na tisíce studentů. Intifáda přinesla kolektivní politickou akci zpátky do ulic. V roce 2000 založila skupina téměř dvaceti NGOs a nezávislých aktivistů z různého prostředí Lidový výbor na podporu intifády (PCSI). Poprvé v egyptské moderní historii byl ustanoven výbor skládající se ze členů konkurenčních politických frakcí. Ve výboru byli zastoupeni členové Muslimského bratrstva, nasiristé, socialisté a také aktivisté z profesních syndikátů a zástupci NGOs.¹⁹⁶ Tomuto výboru se podařilo překonat historické spory a ideologické rozdíly mezi jednotlivými členy a transformovat národní sympatie s Palestinci do masové kampaně. První protestní akce za politickou liberalizaci, které začaly v prosinci 2004 vznikly z iniciativy demonstrantů za palestinskou intifádu a aktivistů proti válce v Iráku v roce 2003. Je velmi pravděpodobné, že egyptský režim bude v budoucnosti čelit dalším vlnám opozičních hnutí, obzvláště s blížícími se volbami v roce 2011, které se budou odehrávat ve stínu finanční krize a s tím spojených socioekonomických důsledků.¹⁹⁷ Popudem může být také fakt, že hnutí z roku 2005 nedosáhlo svých cílů, ale přesto zaznamenalo určitou odezvu. Důkazem připravenosti občanské společnosti a opozice organizovat protestní akce proti dlouhotrvající autoritářské vládě Husního Mubáraka byla kampaň spuštěná na podzim 2009 před výročním kongresem NDP.¹⁹⁸

4.5 Islamismus v Egyptě

Poslední tři dekády jsou ve znamení nárůstu islamistických tendencí. Islamismus je bezpochyby jedním z určujících znaků egyptské společnosti i politiky. Počátkem 70. let hrály

---

¹⁹⁵ Rutherford, B. Egypt after Mubarak, str. 160

¹⁹⁶ El-Mahdi R., Marfleet P. Egypt – Moment of Change, str. 94

¹⁹⁷ Rutherford, B. Egypt after Mubarak, str. 193

¹⁹⁸ Zdroj: egyptské HSP

hlavní roli v opozici k režimu levicové a sekulárně nacionalistické síly.¹⁹⁹ Nábožensky inspirované skupiny byly na okraji politické scény a relativně bezvýznamné. První dekáda 21. století zaznamenala v tomto duchu dramatickou změnu a hlavní opoziční silou se stal politický islám. Islamistické organizace zaujaly prakticky hegemonní postavení mezi studenty, profesními organizacemi a v chudých městských čtvrtích. Jestliže sekulární opozice byla schopná mobilizovat při nejlepším dvě tisícovky lidí v rámci prodemokratických demonstrací v prosinci 2004, v následujících měsících Muslimští bratři mobilizovali desítky tisíc svých příznivců po celé zemi. Podobnou tendenci ukázaly i parlamentní volby v listopadu 2005. Navzdory tomu, že Muslimští bratři představili pouze 150 kandidátů a čelili krutým restrikcím ze strany bezpečnostních složek režimu, podařilo se jim v těchto volbách získat 88 křesel, což je téměř 20% míst v parlamentu. Naproti tomu sekulární opozice, včetně násirovců, levice a liberálů získala pouze 14 křesel, což je v celku něco málo přes 3%.²⁰⁰ Vzrůstající obliba a vliv Muslimského bratrstva za poslední tři dekády je součástí širšího vzestupu islamistů nejen v Egyptě, ale celkově v regionu.²⁰¹ V Egyptě byl také zaznamenán vzrůstající vliv islamistických spisovatelů, myslitelů a duchovních, kteří nejsou přímo spojeni s určitou skupinou. Nicméně Muslimští bratři jsou největší, nejlépe organizovanou a politicky nejúspěšnější skupinou.²⁰² Relativně rychlý vzestup islamistů nejen v Egyptě, ale v celém regionu vedl k vytvoření několika teorií a interpretací vysvětlujících proč se tomu tak stalo. Jedna z teorií vidí vzestup islamistického hnutí v souvislosti s rozvojem vztahů se zeměmi Zálivu. Podle některých autorů představují fundamentalisté, včetně Muslimského bratrstva, pro egyptský režim ideální pátou kolonu uvnitř širší společnosti a obzvláště pak velmi efektivního protivníka pro levici.²⁰³

V nedávné době se objevilo množství studií, které popisují islamismus pomocí teorií sociálního hnutí (social movement theory). Tato teorie vidí islamistické hnutí konsistentní s definicí sociálního hnutí, které definuje jako kolektivní akci, založenou na společném účelu a sociální solidaritě v trvalé interakci s elitami, oponenty a oficiálními autoritami.²⁰⁴ Jiné interpretace popisují vzestup islamistů v souvislosti s kulturní dimenzí. V tomto smyslu islamismus odpovídá na potřebu po odlišnosti, kulturní nezávislosti a představuje alternativní ideologický rámec v protikladu k dominantní západní sekulární modernitě a jejímu požadavku

---

¹⁹⁹ El-Mahdi R., Marfleet P. Egypt – Moment of change, str. 103

²⁰⁰ El-Mahdi R., Marfleet P. Egypt – Moment of Change, str. 103

²⁰¹ Kassem, M. Egyptian Politics, str. 133

²⁰² Kassem, M. Egyptian Politics, str. 188

²⁰³ El-Mahdi R., Marfleet P. Egypt – Moment of Change, str. 104

²⁰⁴ El-Mahdi R., Marfleet P. Egypt – Moment of Change, str. 105

po universalitě.²⁰⁵ Někteří autoři proto popisují islamistické hnutí na Blízkém východě jako třetí fázi antikoloniálního boje, který se po ekonomické a politické fázi zaměřuje na kulturní dimenzi nezávislosti.

Je nutno poznamenat, že Muslimské bratrstvo dělí od teroristického typu islamistických skupin vztah k násilí. Islamismus Muslimského bratrstva představuje čistý politický islám, tj. islamismus kombinovaný zpravidla s výraznou charitativní, sociální, osvětovou a kulturní činností, která dokáže vytvářet paralelní polis oproti méně úspěšným oficiálním strikturám, jež na těchto polích řídí státní moc. Ústřední ideu vyjadřuje jednoduché heslo „Řešením je islám“, jímž islamisté vedli v 80. letech své volební kampaně v Egyptě a které převzala i další arabská příbuzná hnutí.²⁰⁶ Za posledních třicet let došlo v samotném Bratrstvu k několika změnám diskurzu, strategie i taktiky.²⁰⁷ Co se týká ekonomiky, bylo Muslimské bratrstvo obecně nakloněno liberalizační politice Sadatova režimu a pokračovalo ve volání po širších tržních reformách i v 80. letech. Nicméně v 90. letech se ve skupině začaly objevovat rozdílné názory a kontradikce.²⁰⁸ Původně odmítaná centrální role státu v ekonomice se stala v poslední době hlavním bodem programu Muslimského bratrstva. V průběhu 70. let byla hlavní opozice vůči režimu a jeho aliance se Spojenými státy a především mírové smlouvy s Izraelem vedena sekulární levicí. Nicméně do 90. let se Bratrstvo stalo hlavním podporovatelem palestinské otázky a centrem proti americké přítomnosti v regionu. Podpora první palestinské intifády a napojení na radikální Hamás jen podpořili národní apel Bratrstva a ustavili ho to role horlivého obránce palestinské otázky.²⁰⁹ Přestože Muslimské bratrstvo zaznamenalo během své historie změny ve strategii, diskurzu a také opakované změny v sociální kompozici organizace, zůstává islám jednotícím faktorem. Ústředními slogany organizace jsou hesla „Islám je řešení“, „Islámský stát“ a „zavedení islámského práva šaría“.²¹⁰ Islám se zdá být řešením všech problémů a poskytuje tak Bratrstvu plasticitu, díky níž je možné oslovit a potažmo i sjednotit sociální skupiny, které by jinak velmi těžko hledaly společné pojítko.²¹¹

---

²⁰⁵ El-Mahdi R., Marfleet P. Egypt – Moment of Change, str. 106

²⁰⁶ Kropáček L. Blízký východ na přelomu tisíciletí, str. 159

²⁰⁷ Kassem, M. Egyptian Politics, str. 141

²⁰⁸ Kassem, M. Egyptian Politics, str. 142

²⁰⁹ El-Mahdi R., Marfleet P. Egypt – Moment of Change, str. 116

²¹⁰ El-Mahdi R., Marfleet P. Egypt – Moment of Change, str. 118

²¹¹ Kropáček, L. Blízký východ na přelomu tisíciletí, str. 159

5 ZÁVĚR

S nadcházejícími parlamentními a především prezidentskými volbami v EAR se aktivizuje legální i ilegální opozice stávajícího establishmentu a vnitropolitická scéna se začíná probouzet. Po Muslimském bratrstvu, jehož aktivity směřují nyní zejména směrem k parlamentním volbám, se o slovo hlásí i případní vyzyvatelé současného prezidenta Husního Mubáraka v klání o nejvyšší post v zemi. Pozornost v současnosti budí především Mohamed El Baradej. Jeho jméno se v médiích v souvislosti s prezidentskými volbami v roce 2011 skloňovalo již koncem minulého roku. El Baradej, který pochází z prostředí Mubárakova režimu, je mezinárodně respektovanou osobností, zastával mimo jiné funkci předsedy MAAE (Mezinárodní agentura pro atomovou energii) a je nositelem Nobelovy ceny míru z roku 2005. Sám zatím oficiálně nepotvrdil kandidaturu na post prezidenta Egyptské arabské republiky, nicméně občanská společnost i opozice nyní o ničem jiném nediskutuje. El Baradej hodlá kandidovat pouze za určitých podmínek, nechce kandidovat za určitou stranu, tudíž by šel do voleb jako nezávislý kandidát a navíc požaduje férové a spravedlivé volby za přítomnosti mezinárodních volebních pozorovatelů. Okolo osobnosti El Baradeje se okamžitě konsolidovalo občanské hnutí Kifaya či Kampaň proti následnictví. El Baradej se v nedávné době setkal v Egyptě se skupinou politických myslitelů, intelektuálů a umělců. Média se snaží obraz El Baradeje poškodit a zdiskreditovat jeho osobu mj. prohlášením, že je odtržen od reality v zemi, jelikož žije přes třicet let v zahraničí. Tato snaha ale jen přispívá k jeho větší oblíbenosti u veřejnosti. Setkání s politiky a nezávislými osobnostmi přispělo ke vzniku Národního shromáždění pro změnu (Koalice pro změnu). Toto opoziční uskupení zahrnuje všechny možné politické proudy včetně Muslimského bratrstva s jediným cílem, a sice vytvoření vnitrostátního i mezinárodního tlaku, který povede k demokratizaci režimu. El Baradejovi se daří sjednotit opozici v otázce změny politického prostředí a volebního právního rámce. Je otázka, zda dokáže rozdrobená opozice dosáhnout shody na společném postupu v tomto procesu. Nicméně fakt, že se podařilo jednotlivé vůdce opozice přivést k jednomu jednacímu stolu, je dobrým základem pro budoucí politický potenciál. Shoda ohledně právního volebního rámce má konkrétní kontury. Nutná je změna příslušných článků ústavy (čl. č. 76 a 77) a také zrušení zákona o výjimečném stavu, který umožňuje režimu faktickou kontrolu situace. Politická a společenská fáze změny zůstává prozatím spíše zamlžená v obecných formulacích.

El Baradej se během svého pobytu v Káhiře setkal také s generálním tajemníkem LAS Amrem Mússou, který je také považován za potenciální silnou figuru do hry o prezidentský úřad v nadcházejícím roce. Nicméně jeho funkce v panarabské organizaci mu zásadnějším způsobem komplikuje vnitropolitickou profilaci. Otázkou však zůstává, zda se Baradejovi vůbec podaří do voleb nominovat. Za současné právní pravy je El Bardejova, stejně jako Mússova, kandidatura nepřijatelná. Je možné, že El Baradej se svými podmínkami neuspěje a v prezidentských volbách nakonec kandidovat nebude. Důležité ale je, že představuje pro Husního Mubáraka opravdového a váženého vyzyvatele, kterého nejde jen tak zavřít do vězení²¹² a vládnoucí režim bude mít větší obtíže udržet své pozici a zachovat přitom zdání demokratičnosti.

Průběh a výsledek egyptských parlamentních voleb v tomto roce ovlivní i nadcházející prezidentskou volbu. Volby pravděpodobně naznačí míru ochoty vládnoucích elit vystavit se riziku ztráty kontroly nad zemí v důsledku demokratického procesu. Dále je pravděpodobné, že v jejich důsledku dojde k určitým změnám ve složení parlamentu, což může ovlivnit proces nominace kandidátů do prezidentského úřadu. Nedávno došlo k obměně vedení Muslimského bratrstva, což naznačuje nástup do volební kampaně, či přesněji jistou koordinaci volebních kampaní jednotlivých nezávislých kandidátů skrytě reprezentujících ilegální hnutí. Za pomoci zákona o výjimečném stavu reagovala státní moc celkem ráznou akcí, několik členů Muslimského bratrstva se nachází již přes měsíc ve vazbě bez řádného soudu a bez jasné perspektivy dalšího vývoje. Taktikou režimu v předvolebním období se zdá být nepřímá represe a formální překážky pro opoziční uskupení. Mohamed El Baradej stojí nyní před rozhodnutím, zda trvat na kandidatuře za podmínky změny ústavy, anebo zda se snažit splnit současná formální kritéria a stát se např. urychleně rok před volbami členem vedení parlamentní strany. Zřejmé je, že tlak, který by vedl k příslušným změnám, by musel být mimořádně intenzivní. Vývoj situace napoví nové složení parlamentu po volbách v tomto roce. Je možné, že se El Baradej rozhodne z voleb odstoupit ve chvíli, kdy ucítí, že nezískává potřebnou podporu. Prozatím mu poskytuje dobrou únikovou cestu trvání na změnách politického prostředí. Zásadní také bude proti komu by se měl El Baradej v prezidentských volbách postavit. Jeho šance proti případné kandidatuře Mubárakova syna Gamala by byly zřejmě vyrovnanější, než-li proti stávajícímu prezidentovi Husnímu Mubárakovi.

---

²¹² uvěznění opozičního kandidáta Aymana Noura v roce 2005

Arabský svět prožívá období změn. Je konfrontován s vzrůstajícím rozčarováním domácího obyvatelstva a západními snahami na podporu demokracie. Značný počet arabských států se vydal na cestu politických reforem, nicméně cesta k arabské demokracii je velmi trnitá. Při bližším pohledu na současnou politickou scénu Blízkého východu zjistíme, že v regionu chybí základní element, který najdeme v zemích s úspěšnou tranzicí k demokracii (např. východní Evropa). Jedná se o vznik demokratických opozičních hnutí s širokým okruhem voličů, kteří mohou bojovat s autoritářskou mocí a prosadit změnu systému. Mezinárodní snahy na prosazení demokracie ve společnostech, kde se nedemokratické praktiky stávají součástí vládnoucí elity, jednoduše nestačí. Současný politický vývoj v Egyptě jen potvrzuje tyto pochyby. Egyptská politika je charakterizována dvěma dilematy. První představuje pro vládu strastiplnou cestu pro inicializaci nutných politických reforem směrem k demokratizaci a druhým je strukturální slabost opozičních stran a hnutí. Od roku 2002 se vládnoucí NDP snaží projektovat jako nová reformní strana. Díky vzrůstajícím hlasům volajících po politické odpovědnosti a zhoršující se ekonomické situaci byla strana nucena přehodnotit svůj veřejný profil. Svou roli sehrál také tlak mezinárodních aktérů jako jsou Spojené státy či Evropská unie. Strana se snažila obnovit své členy a NDP, které dlouho dominovaly „staré figury“, nabrala nové technokraty zejména ze středních vrstev odborníků (obchodníky, univerzitní profesory). Tato nová garda velmi dobře zapadala do rétoriky o demokratizaci a dobrém vládnutí. V rámci obnovy vnitřní struktury vznikly nové politické výbory a byly zavedeny primárky pro volby do nejvyššího vedení strany, novinkou bylo také zavedení pravidelného kongresu strany konaného jednou ročně.

Pro demokratizaci v egyptském politickém prostředí představuje hlavní překážku neustálé prodlužování výjimečného stavu, který vkládá do rukou prezidenta mimořádné pravomoci a zásadním způsobem omezuje politická a občanská práva občanů. Výjimečný stav zakazuje stranám organizovat veřejná shromáždění bez povolení ministerstva vnitra. Bezpečnostní složky mají téměř neomezené pravomoci zatýkat a zadržovat jednotlivce, zejména pak z řad islamistických skupin, jmenovitě Muslimského bratrstva. Zavedenou praxi dokládají případy zatčených členů a bloggerů, jejichž zatýkání nabírá na intenzitě před blížícími se parlamentními nebo komunálními volbami.

I když byl v posledních letech zaznamenán nárůst nevládních neziskových organizací, potýkají se NGOs s řadou restrikcí, které omezují jejich činnost. Aby mohly NGOs v Egyptě legálně působit, musí se zaregistrovat u ministerstva solidarity, které pak má právo

kontrolovat jejich aktivity a pod záminkou nelegální činnosti organizaci rozpustit. NGOs se nesmějí účastnit profesních syndikátů či zasahovat do politického života. Značné omezení jejich působení představuje zákaz financování ze zahraničních zdrojů. Hlavní legitimizační strategií vlády pro ospravedlnění stávajícího výjimečného stavu je boj s terorismem a nárůst extremistických hnutí. Pro pomalé přijímání politických reforem se vláda naučila opakovat vysvětlení, že je nejprve nutné pozvolna přijmout reformy ekonomické a teprve v další fázi liberalizovat politickou sféru, přičemž je nutné obyvatelstvo na změny připravit. Nicméně základní struktura ústavního a právního uspořádání, která organizuje politickou participaci, zůstává nezměněna.

Ačkoliv je v zemi oficiálně zaveden vícestranický systém, zákonodárna i výkonná složka moci je zcela dominována vládnoucí NDP. Opoziční síly trpí nedostatkem širokého voličstva, které by bylo schopno je více podpořit. Mezi hlavní opoziční strany patří liberální strana Wafd, levicová Národní pokroková unionistická strana, Arabská nássiristická strana a strana Ghad. Ostatní strany jsou sice aktivní, ale jejich činnost má na rozložení politického vlivu zcela marginální dopad. Jednoznačně nejúspěšnější opoziční skupinu představuje Muslimské bratrstvo, které je ale oficiálně zakázáno a do parlamentu kandidují jeho členové jako nezávislí. Muslimské bratrstvo prošlo za dobu své existence dlouhým vývojem. Nynější Muslimští bratři se zřekli násilí a hlásí se k demokratickým hodnotám. Poté, co Bratrstvo dosáhlo výrazného volebního úspěchu v roce 2005, bylo opět vystaveno vládním represím. Vláda také přijala řadu právních opatření, zaměřených proti jeho politickým aktivitám. V současné době se hnutí navíc potýká s vnitřními problémy, způsobenými názorovými rozdíly mezi svou mladší a starší generací. Další aktivity hnutí a jeho účast ve volbách budou kromě vnitřních pnutí ovlivněny především vládní politikou. V roce 2008 se Bratrstvo rozhodlo bojkotovat komunální volby na protest proti diskvalifikaci velké části svých kandidátů a není jisté, jak se zachová v následujících parlamentních volbách a jaké konkrétní důsledky budou mít na tyto volby omezení prosazená v rámci konstitučních změn. Otázkou je, do jaké míry si může egyptský režim dovolit další represe vůči opozici a potlačování politické svobody. V minulosti však prokázal, že má prostředky k potlačení odporu a udržení vlastní stability. Co se týče postoje Spojených států, nedávný tichý souhlas s konstitučními změnami, i přes proklamovaný tlak na reformu směrem k větší míře politické svobody a reálný přístup Spojených států k politice na Blízkém východě nedávají velkou naději, že by skutečná reforma a změna vztahu státu k opozici mohla přijít v důsledku požadavků americké vlády. Zdá se naopak, že vláda bude mít poměrně volnou ruku v zacházení se svými odpůrci.

V každém případě bude velice zajímavé sledovat další politický vývoj v Egyptě. Egypt stojí před rozhodujícími parlamentními volbami v tomto roce, které do jisté míry napoví, jaké bude rozložení sil při prezidentských volbách v roce 2011. Hodně také bude záležet na zdravotním stavu současného prezidenta Husního Mubáraka, který se v nedávné době vrátil z Německa, kde se podrobil operaci žlučníku a údajně se těší dobrému zdravotnímu stavu. Egyptská vláda i občanská společnost si uvědomují důležitost nadcházejících voleb. Nicméně etablovaný režim vládoucí NDP je stabilní a jeho cílem je získání co nejlepšího výsledku v blížících se parlamentních volbách. Přestože hlasy opozičních hnutí zaznívají stále hlasitěji a proti Mubárakově současnému režimu bylo spuštěno několik protestních kampaní, je velmi těžké odhadnout výsledek voleb. Opoziční hnutí jsou ve svých programech často ideově roztříštěná a těžko říci, zda by se dokázala shodnout či jednotně postupovat při řízení státního aparátu. Momentálním pojátkem opozice je odpor proti pokračování Mubáraka v čele státu a nesouhlas s možným nástupem jeho mladšího syna Gamála Mubáraka. Nezbyvá proto než sledovat další vývoj a vyčkat výsledku parlamentních voleb, které poskytnou trochu jasnější indicie ohledně voleb prezidentských. Egypt nyní stojí na rozhraní, zda se etablovaný režim udrží, ať už pod vedením stávajícího prezidenta či přejde do rukou jeho syna nebo zda dojde ke zlomové změně ve fungování egyptské politiky.

Případ současného Egypta jasně ilustruje, že přijetí formálního demokratického rámce nutně neznamená změnu základních rysů autoritářské vlády. Ve skutečnosti osobní autoritářská vláda, která v Egyptě přetrvává již po dekády, dokazuje zjevnou flexibilitu tohoto systému. Systém autoritářské vlády dokázal v Egyptě přetrvat pod rouškou různých politických struktur a politik. Např. alespoň zdánlivě západně orientovaný multistranický systém za prezidenta Mubáraka se dramaticky liší od socialisticky orientovaného jednostranického systému prezidenta Násira. Co se týká formální struktury vlády a zavedeným pravidlům fungování, existuje zde mnohem více podobností systémů vlády obou zmiňovaných prezidentů. Osobní autoritářská vláda byla v Egyptě plně institucionalizována. Od Násira po Mubáraka se stalo charakteristickým rysem politiky užití právně-institucionálního rámce pro omezení vlivu a pravomocí institucí, skupin i jednotlivců, distribuce státní moci takovým způsobem, že došlo k vytvoření závislé klientelistické sítě, k přítomnosti nekalých volebních praktik a použití státního násilí pro kontrolu potenciálních vyzyvatelů režimu. Pozice prezidenta jako jediného zdroje moci a autority zůstává i nadále nedotčena.

POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE

- BLEHOVÁ, I. *Kultura jako faktor politického života v islámských společnostech arabských zemí*. In: Mezinárodní vztahy č. 3/2002.
- CAIRO INSTITUTE FOR HUMAN RIGHTS STUDIES, *Bastion of Impunity, Mirage of Reform (HR in the Arab Region – Annual Report 2009)*. Cairo: CIHRS, 2010.
- EL-MAHDI, R. a MARFLEET, P. *Egypt – Moment of Change*. Cairo: AUC, 2009.
- FATTAH, M. *Democratic Values in the Muslim World*. Cairo: AUC, 2006.
- HOPKINS, N. *Political and Social Protest in Egypt*. Cairo Papers in Social Science (Volume 29, No. 2-3; Cairo: AUC, 2006).
- HUNTINGTON, S. *Střet civilizací*. Praha: Rybka Publishers, 2001.
- IBRAHIM, S. *Egypt, Islam and Democracy (Critical Essays)*. Cairo: AUC, 2002.
- JAZAIROVÁ, P. *Problémy současného Egypta*. In: Mezinárodní politika č. 6/2000.
- KASSEM, M. *Egyptian Politics – The Dynamics of Authoritarian Rule*. London: Lynne Rienner Publishers, 2004.
- KROPÁČEK, L. *Blízký východ na přelomu tisíciletí*. Praha: Vyšehrad, 1999.
- LEHMANNOVÁ, Z. *Kulturní pluralita v současném světě*. Praha: VŠE, 2000.
- NATIONAL COUNCIL FOR HUMAN RIGHTS, Fifth Annual Report, „*Human Rights Situation in Egypt“ 2008 – 2009*. Cairo: NCHR, 2009.
- OWEN, R. *State, Power and Politics in the Making of the Modern Middle East*. London: Routledge, 2004.
- RADĚJ, T. *Islamistické organizace v Egyptě*. In: Mezinárodní vztahy č. 3/2002.
- RUSTOW, D. *Transitions to Democracy: Toward a Dynamic Model*. Comparative Politics, Vol. 2, No. 3 (Apr. 1970) <http://www.jstor.org/stable/421307>
- RUTHERFORD, B. *Egypt after Mubarak (Liberalism, Islam and Democracy in the Arab World)*. United Kingdom: Princeton University Press, 2008.
- WANNER, J. *Krvavý Jom Kippur*. Praha: Libri, 2002.

Internetové zdroje

Al-Ahram Weekly

Tammam, H. *The regime and the brotherhood*. In: Al-Ahram Weekly Issue No. 992 (1 – 7 April 2010)

<http://weekly.ahram.org.eg/2010/992/focus.htm>, 3. 4. 2010

El-Din, G. *Fixing the brand*. In: Al-Ahram Weekly Issue No. 992 (1 – 7 April 2010)
<http://weekly.ahram.org.eg/2010/992/eg5.htm>, 3. 4. 2010

Nkrumah, G. *Assassins and agitators*. In: Al-Ahram Weekly Issue No. 991 (25 – 31 March 2010)
<http://weekly.ahram.org.eg/2010/991/eg5.htm>, 26. 3. 2010

Howeidy, A. *Double negatives*. In: Al-Ahram Weekly Issue No. 991 (25 – 31 March 2010)
<http://weekly.ahram.org.eg/2010/991/eg6.htm>, 26. 3. 2010

Salama S. *Universal Rights*. In: Al-Ahram Weekly Issue No. 991 (25 – 31 March 2010)
<http://weekly.ahram.org.eg/2010/991/op4.htm>, 26. 3. 2010

El-Din, G. *Baradei is back again*. In: Al-Ahram Weekly Issue No. 991 (25 – 31 March 2010)
<http://weekly.ahram.org.eg/2010/991/eg4.htm>, 26. 3. 2010

El-Din, G. *The road ahead*. In: Al-Ahram Weekly Issue No. 971 (5 – 9 November 2009)
<http://weekly.ahram.org.eg/2009/971/fr1.htm>, 20. 3. 2010

Ezzat, D. *I will be then and there*. In: Al-Ahram Weekly Issue No. 971 (5 – 9 November 2009)
<http://weekly.ahram.org.eg/2009/971/eg1.htm>, 20. 3. 2010

El-Din, G. *All eyes on Gamal*. In: Al-Ahram Weekly Issue No. 971 (5 – 9 November 2009)
<http://weekly.ahram.org.eg/2009/971/eg4.htm>, 20. 3. 2010

Said, A-M. *Policy, not personalities*. In: Al-Ahram Weekly Issue No. 971 (5 – 9 November 2009)
<http://weekly.ahram.org.eg/2009/971/op2.htm>, 25. 3. 2010

El-Anani, K. *Dissenting brothers*. In: Al-Ahram Weekly Issue No. 971 ((5 – 9 November 2009)
<http://weekly.ahram.org.eg/2009/971/op12.htm>, 25. 3. 2010

Ezzat, D. *What will happen, when?* In: Al-Ahram Weekly Issue No. 970 (29 Oct – 4 Nov 2009)
<http://weekly.ahram.org.eg/2009/970/fr2.htm>, 23. 3. 2010

El-Kersh, A. a El-Sayed, M. *We will not dance to the tunes of others*. (Rozhovor s Alieddin Hilalem, předsedou tiskového výboru NDP) In: Al-Ahram Weekly Issue No. 970 (29 Oct – 4 Nov 2009)
<http://weekly.ahram.org.eg/2009/970/eg7.htm>, 23. 3. 2010

El-Din, G. *A better shape*. In: Al-Ahram Weekly Issue No. 970 (29 Oct – 4 Nov 2009)
<http://weekly.ahram.org.eg/2009/970/eg8.htm>, 23. 3. 2010

El-Din, G. *It's all for you*. In: Al-Ahram Weekly Issue No. 969 (22 – 28 October 2009)

<http://weekly.ahram.org.eg/2009/969/eg7.htm>, 23. 3. 2010

Howeidy, A. *Brother trouble*. In: Al-Ahram Weekly Issue No. 969 (22 – 28 October 2009)

<http://weekly.ahram.org.eg/2009/969/eg10.htm>, 23. 3. 2010

El-Din, G. *Another political season*. In: Al-Ahram Weekly Issue No. 968 (15 – 21 October 2009)

<http://weekly.ahram.org.eg/2009/968/eg6.htm>, 25. 3. 2010

El-Din, G. *Whose democracy?* In: Al-Ahram Weekly Issue No. 965 (17 – 23 September 2009)

<http://weekly.ahram.org.eg/2009/965/eg4.htm>, 25. 3. 2010

Arab Press Review č. 49, December 2009

Hamzawy, A. *Opposition in Egypt*. In: Carnegie Endowment. Policy Outlook, October 2005

<http://www.carnegieendowment.org/files/PO22.hamzawy.FINAL.pdf>, 3. 4. 2010

Hamzawy, A. *Challenges and Prospects of Political Liberalization in Egypt*. In:

<http://www.carnegieendowment.org/publications/index.cfm?fa=view&id=16809>, 3. 4. 2010

Ústava EAR a portál egyptské státní správy

Egypt State Information Service, *Constitution of the Arab Republic of Egypt*.

<http://constitution.sis.gov.eg/en/2.htm>, 20.3. 2010

Mezinárodní a egyptské NGOs působící v lidskoprávní oblasti

National Council for Human Rights

<http://www.nchregypt.org/en/>, 3. 4. 2010

Cairo Institute for Human Rights Studies

<http://www.cihrs.org/english/default.aspx>, 3. 4. 2010

Egyptian Organization for Human Rights

<http://en.eohr.org/>, 3. 4. 2010

Alnadeem Centre for Rehabilitating Torture Victims

<http://www.alnadeem.org/en>, 3. 4. 2010

The Arabic Network for Human Rights Information

http://www.anhri.net/en/?page_id=7, 3. 4. 2010

Euro-Mediterranean Human Rights Network

<http://en.euromedrights.org/>, 3. 4. 2010

Human Rights Watch

<http://www.hrw.org/en/home>, 3. 4. 2010

Zpráva HRW o limitech občanského aktivismu

Egypt: Margins of Repression

<http://www.hrw.org/en/reports/2005/07/03/egypt-margins-repression-0>, 3. 4. 2010

Zpráva HRW o prezidentských volbách v Egyptě v roce 2005

From Plebiscite to Contest? Egypt's Presidential Election

<http://www.hrw.org/en/reports/2005/09/02/plebiscite-contest-egypt-s-presidential-election>, 3. 4. 2010

OSN

UNDP – POGAR (Programme on Governance in the Arab Region)

<http://www.pogar.org/countries/theme.aspx?t=3&cid=5#sub1>, 20.3. 2010

UN Human Rights Council – UPR Session

Summary prepared by the Office of the High Commissioner for HR – Egypt,

http://lib.ohchr.org/HRBodies/UPR/Documents/Session7/EG/A_HRC_WG6_7_EGY_3_E.pdf, 3. 4. 2010

Compilation prepared by the Office of the High Commissioner for HR – Egypt,

http://lib.ohchr.org/HRBodies/UPR/Documents/Session7/EG/A_HRC_WG6_7_EGY_2_E.pdf, 3. 4. 2010

National Report – Egypt,

http://lib.ohchr.org/HRBodies/UPR/Documents/Session7/EG/A_HRC_WG6_7_EGY_1_E.pdf, 3. 4. 2010